

Fritidsodlingens omfattning i Sverige

Lise-Lotte Björkman

FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2012:8

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-07-7

Alnarp 2012

-
- Rapporten är utarbetad inom LTJ-fakultetens område Växtskyddsbiologi, SLU Alnarp
 - Projektansvarig: Professor Birgitta Rämert
 - Projektet är finansierat av Partnerskap Alnarp och FritidsOdlingens Riksorganisation med publiceringsstöd från Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin

Författare: Lise-Lotte Björkman

Foto: Lise-Lotte Björkman där annat inte anges

FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR är en samarbetsorganisation för fritidsodlarnas organisationer i Sverige. FOR tillvarar fritidsodlarnas intressen genom rådgivning, konsumentbevakning, aktiviteter på trädgårdsmässor och kontakter med forskning, myndigheter och andra organisationer.

Författaren

Lise-Lotte Björkman är utbildad biolog, trädgårdsmästare och florist. Hon har arbetat med trädgård sedan år 1984 och under de senaste fyra åren som trädgårdsrådgivare på Riksförbundet Svensk Trädgård. Lise-Lotte har dessutom en egen firma inom trädgårdsdesign.

Foto: Ann-Catrin Thor

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK

Rapportserie

Fritidsodlingens omfattning i Sverige

Lise-Lotte Björkman

FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2012:8

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-87117-07-7

Alnarp 2012

Förord

Sammanfattning

Inledning

Fritidsodling – ett modernt fenomen

Odling förr och nu

Vad är fritidsodling?

Utredningsarbetet

Var odlar fritidsodlarna?

Småhus för permanentboende

– Bostadsfastigheter

– Arealer med småhus

– Trädgårdsarealer

– Antal småhus

Flerbostadshus

Fritidshus

Kolonilotter

Övrig odling i staden

Boende i tätort

Mark för bostad och fritid fördelat på tätort och landsbygd

Den sammanlagda trädgårdsytan

6

7

8

10

Vilka fritidsodlar?

Sveriges befolkning

Hur många har odlingsmöjligheter?

Trädgårdsarbete vanlig fritidssysselsättning

– Trädgårdsarbete bland vuxna 16–84 år

– Trädgårdsarbete beroende på hushållstyp, nationalitet och socioekonomisk grupp

– Trädgårdsarbete länsvis

– Förändring över tiden

Profil för människor intresserade av trädgård och trädgårdsarbete

– Förändring över tiden

Föreningar för fritidsodlare

Stadsodling

Nya odlingsinriktade nätverk och föreningar med anknytning till stadsodling

Bevarande av kulturväxter

Trädgårdsodling för barn

– Skolträdgårdar

– Riksförbundet 4H

Hur används trädgårdarna?

Historik

Hur disponeras villaträdgården

– Attityder till trädgården

15

24

Vad odlas för husbehov

Fritidsodlad potatis 2002

Fritidsodlingens matproduktion 2011

- Många odlar ätliga grödor
- Fritidsodlingens produktionskapacitet
- Vad konsumeras färskt?
- Vad lagras?
- Den totala konsumtionen och dess ekonomiska värde

I jämförelse med den totala konsumtionen av motsvarande produkter

Hela trädgårdsytan för matproduktion

Fritidsodling i jämförelse med den yrkesmässiga produktionen

Attityder till odling

Fritidsodlarna som konsument

Nationalräkenskaperna

Produktion av trädgårdsväxter

- Produktion av plantskoleväxter
- Produktion av utplanteringsväxter

Handel med trädgårdsväxter

- Vilka växter efterfrågas?

Försäljningssammanställning från branschen

Torra produkter

Mark, markbyggnad och trädgårdsanläggning

26

Övrigt

36

Miljömedvetenhet hos fritidsodlare

Användning av bekämpningsmedel

Trädgård i media

Utgivning av trädgårdsböcker

Utveckling av intresset för trädgård

Ökande intresse för odling?

Motiv för trädgård

Trädgården i samhället

Andra former av trädgårdsodling

- Den yrkesmässiga trädgårdsodlingen
- Parker, kyrkogårdar och liknande mark

Tolv år med trädgård

42

Utgångsläget

Utvecklingen

Funktionerna

Fördelning av trädgårdsytan

Miljötänkande

Referenser

44

Tabellförteckning

Diagramförteckning

Bilagor

46

Bilaga 1. Tabell 10

Bilaga 2. Frågeformulär utsänt till FORs trädgårdsrådgivare.

Bilaga 3. Frågeformulär sänt till landets kommuner.

Bilaga 4. Trädgårdsfrågor ställda till sex nya trädgårdsägare.

Bilaga 5. Förteckning över organisationer för fritidsodlare.

Förord

Fritidsodling hör till en av våra vanligaste fritidssysselsättningar. För drygt tio år sedan gjordes en första utredning om dess omfattning och betydelse. Nu är det dags för en uppdatering. Syftet är att ge en aktuell samlad överblick över fritidsodlingens kvantitativa omfattning, för att visa på dess betydelse i samhället och som kan ligga som grund för fortsatta efterforskningar om dess betydelse.

Information har hämtats från tidigare gjorda undersökningar, trädgårdslitteratur, statistik om bl. a. boendeförhållanden, levnads- och konsumtionsvanor och varuförsäljning. Det har varit nödvändigt att utnyttja uppgifter som avser skilda år och på bästa sätt sammanställa uppgifter med varierande kvalitet och med skiftande relevans just för fritidsodlingen.

Under utredningsarbetet har ett projektarbete om vad som produceras i fritidsodlingen utförts av agronomstudenter vid Sveriges lantbruksuniversitet. Frågeformulär har även gått ut till landets trädgårdsrådgivare för fritidsodling. Alla landets kommuner har fått möjlighet att besvara frågor om stadsodling. Ytterligare har sex trädgårdsägare med nya villaträdgårdar bidragit med sina erfarenheter.

Utredningen har initierats av Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, i samarbete med professor Birgitta Rämert vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. Arbetet med rapporten har bekostats med bidrag från Partnerskap Alnarp, som är en samverkansorganisation mellan SLU och näringen, Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin ur stiftelsen Nanna Bergmanssons, f. Wirén, fond samt med FORs egna medel. Riksförbundet Svensk Trädgård har tillhandahållit arbetsplats på förbundets kansli.

Ett stort tack till alla som hjälpsamt bidragit med material, statistik och andra värdefulla uppgifter till denna rapport samt till Göran Svanfeldt, tidigare ordförande i FOR, som hade stor delaktighet i den tidigare rapporten.

Birgitta Rämert, SLU
Lise-Lotte Björkman, FOR
Solveig Sidblad, FOR

Sammanfattning

Det finns drygt 2,6 miljoner trädgårdar i Sverige, varav mer än 1,9 miljoner tillhör villor och andra småhus, 675 000 tillhör fritidshus och över 50 000 utgörs av kolonilotter. Den totala trädgårdsytan uppskattas till 320 000 hektar varav hälften av arealen kan antas ha bra förutsättningar för odling. Antalet trädgårdar har ökat med omkring 130 000 och trädgårdsarealen med 20 000 hektar de senaste tolv åren.

Av landets omkring 4,6 miljoner hushåll antas nära hälften eller totalt omkring 5,5 miljoner människor bo i småhus med tillgång till trädgård. Av alla barn under 16 år kan omkring 70 procent antas bo i en bostad med trädgård. I tätorterna utgör fastigheter med småhus en tredjedel av tätorternas areal. Knappt hälften eller 46 procent av landets befolkning har tillgång till fritidshus. Sammantaget beräknas 70 procent av befolkningen – eller 6,6 miljoner invånare – ha möjlighet att odla i anslutning till småhus, fritidshus eller på kolonilott.

Trädgårdsskötsel är den vanligaste fritidssysselsättningen utomhus efter promenader. Det är 71 procent eller drygt fem miljoner av befolkningen i åldern 16–84 år som ägnar sig åt trädgårdsarbete någon gång under året. Drygt 45 procent eller 3,2 miljoner invånare ägnar sig åt trädgårdsarbete mer än tjugo gånger per år och 19 procent eller knappt 1,4 miljoner invånare mer än 60 gånger per år. Tendensen över tid är att den totala andelen av befolkningen som någon gång trädgårdsarbetar under året håller sig på en jämn, hög nivå medan andelen som trädgårdsarbetar oftare ökar något.

Trädgårdsarbete är vanligt förekommande inom alla sociala grupper i Sverige. Att ofta trädgårdsarbeta ökar med åldern fram till 74 år. Både män och kvinnor trädgårdsarbetar i ungefär samma omfattning men fler kvinnor trädgårdsarbetar mer än 60 gånger per år. Trädgårdsaktiviteten är högst i Hallands län och lägst i storstadsregionerna.

Uttalat intresserade för trädgårdsarbetet är knappt 42 procent eller tre miljoner av befolkningen i åldern 15–79 år. Knappt hälften av kvinnorna och en tredjedel av männen är intresserade av trädgård. En intressefördelning mellan könen som även bekräftas av landets trädgårdsrådgivare. Mest intresserad av trädgård är man i Kalmar och Gotlands län.

Efter andra världskriget har fritidsodlandet allt mer inriktats mot blommor och prydnadsväxter, vilka idag tillsammans med gräsmattor är de dominerande inslagen i våra trädgårdar.

Bland trädgårdsägarna är intresset för prydnadsväxter och trädgårdsdesign stort. Viljan att odla nyttoväxter ökar, om än i mindre omfattning, hos fler trädgårdsägare.

Enligt en undersökning av agronomstudenter vid Sveriges lantbruksuniversitet odlas årliga grödor i 88 procent av hushållen i Sverige. Då är även odling på fönsterbräda och balkong inräknad. Hela 73 procent odlar kryddgrönt. Vanliga enskilda grödor är vinbär, rabarber och äpple som över 50 procent odlar i någon utsträckning. Som färskna produkter äter fritidsodlaren mest av äpplen, potatis, tomat, plommon, sallat och rabarber.

Fritidsodlingen har potential att producera uppemot 700 000 ton årliga grödor till ett värde av 30 miljarder kronor. Endast omkring 20 procent av denna kapacitet konsumeras och tas tillvara av fritidsodlarna. De viktiga största grödorna är äpple, vinbär och potatis. Konsumtionen av egna produkter motsvarar ungefär 9 procent av den totala konsumtionen av motsvarande produkter i landet, vilket är något mindre än för 15 år sedan.

Fritidsodling av äpple, vinbär, krusbär, hallon och rabarber är större än den yrkesmässiga odlingen i landet. Det odlas mycket potatis i våra trädgårdar men betydligt mindre än i yrkesodlingen. Fritidsodlingen utgör en betydande reservkapacitet för livsmedelsproduktion i en kris-situation.

Enligt Statistiska centralbyråns nationalräkenskaper år 2010 skattas hushållens inköp av produkter för trädgården till knappt 13 miljarder kr. Inom trädgårdsbranschen skattas motsvarande omsättning till ungefär 14 miljarder kronor varav 1 miljard utgörs av plantskoleväxter. Efterfrågan på färdiga produkter och stora plantor ökar på bekostnad av mindre. Försäljning av frukt- och bärväxter ökar.

Både för enskilda fritidsodlare och för samhället har fritidsodlingen en stor betydelse som inte låter sig mätas i pengar. Hit hör bland annat fritidsodlingens stora rekreationsvärde och betydelsen för folkhälsan i form av motion och konsumtion av trädgårdsprodukter. Vidare kan nämnas trädgårdarnas estetiska och miljömässiga betydelse, vilket kan vara allt från uppväxtmiljö för barn till betydelsen för den biologiska mångfalden. Odling är en pedagogisk resurs för ökad förståelse för naturen och de ekologiska sambanden. Närproducerat kan ge miljöfördelar samtidigt som intresset för trädgård är en bra grund för social utveckling, vilket är viktigt i många av de nya stadsodlingsprojekten i våra större städer.

Inledning

Fritidsodling – ett modernt fenomen

Odling har en flertusenårig historia i Sverige och odling av det vi i dag benämner trädgårdsväxter kan beläggas minst tusen år bakåt i tiden. Av de olika växtslagens odlingshistoria att döma har trädgårdsodlingen inletts med jordbruksväxter som sedan följts av köksväxter, kryddväxter och prydnadsväxter (13). Långt fram i tiden har livsmedelsproduktion och andra nytighetsaspekter varit det dominerande inslaget i trädgårdsodlingen, vilket inneburit att gränsen mellan nyttododling, yrkesodling, husbehovsodling och odling för nöjes skull varit diffus. Fortfarande odlas ungefär samma nyttoväxter både yrkesmässigt och för nöjes skull.

Med industrialiseringen, urbaniseringen och arbetstidslagstiftningen fick fritiden en tydligare innebörd, men för många var fritidsodlingens syfte likväl främst produktion av födoämnen. Först efter andra världskriget har fritidsodlingen successivt utvecklats från husbehovsodling till en allt mer nöjesbetonad fritidsodling. Med den avtagande betydelsen för livsmedelsförsörjningen avtog samhällets intresse för att på olika sätt främja fritidsodlingen. Det kan samtidigt förklara bristen på information om fritidsodlingens omfattning.

Senare tids ökade intresse för miljöfrågor och folkhälsofrågor har gett fritidsodlingen ny aktualitet. I vårt uppskrivade tempo och med allt mer stillasittande arbete blir denna lättillgängliga fritidssysselsättning, som fysiskt avstressande trädgårdsarbete innebär en tillgång att räkna med. I arbetet för ett hållbart samhälle är närproducerad mat en viktig faktor som bl. a. börjar märkas i ett ökat intresse för fritidsmässig stadsodling i våra större städer.

Vad som är fritid är inte lätt att definiera, hur ska t.ex. nödvändigt hemarbete betraktas? Grovt förenklat är fritid, den tid som blivit över sedan andra nödvändiga sysslor och förpliktelser fullgjorts eller enligt Nationalencyklopedin den tid när vi varken arbetar, sover eller äter.

Statistiska centralbyrån, SCB, har i sina tidsanvändningsundersökningar delat upp tid i hemarbete, förvärvsarbete, personliga behov, studier och fri tid. Enligt den senaste publicerade undersökningen gjord år 2010/11 hade befolkningen i åldern 20–64 år i medeltal nästan 36 timmar fri tid av veckans totalt 168 timmar. Det är två timmar mer än tio år tidigare. Kvinnornas fritid var 35 timmar medan männen hade drygt 36,5 timmar fritid i veckan (16j). Skillnaden i fri tid har minskat mellan könen under de senaste tio åren.

Kvinnor har 35 timmar och män 36,5 timmar fri tid i veckan att spendera på egna aktiviteter, som t.ex. fritidsodling.

Odling förr och nu

Tills för 60 år sedan var gränsen mellan yrkesodling och husbehovsodling diffus och man odlade ungefär samma växtslag och sorter och odlingsmetoderna var ungefär desamma. Den yrkesmässiga odlingen producerade då främst för lokala behov vilket bidrog till att kraven på kvalitet, hållbarhet, transport-

tålighet etc. var ungefär desamma som för husbehovsodlingen. De råd som gavs i äldre trädgårdslitteratur kunde som regel gälla för både yrkesodlare och husbehovsodlare.

Sedan andra världskrigets slut har utvecklingen för yrkesodlingen och fritidsodlingen i ökande grad kommit att gå skilda vägar. Yrkesodlingen har i hög grad mekaniserats, specialiserats och blivit beroende av särskilda växtsorter anpassade till yrkesodlingens krav.

Fritidsodlingen har å andra sidan blivit mindre inriktad på traditionell husbehovsodling och mer på att tillgodose färg, njöje och njutning och att spegla personliga intressen och önskemål. I dagens miljöarbete med det växande intresset för närproduktion får det som odlas och produceras i den egna trädgården, på kolonilotten eller inom nya odlingsnätverk i staden ny aktualitet. Här finns utvecklingsmöjligheter som för fritidsodlingens del ännu är ganska outforskade.

Det finns många outforskade möjligheter inom fritidsodlingen.

Vad är fritidsodling?

Fritidsodling kan omfatta allt från odling på balkonger till extensiv skötsel av villaträdgården och intensiv självhushållsodling för eget bruk. Till fritidsodlingen räknas även odling av krukväxter inomhus. Spännvidden är således stor och fritidsodlingens många olika former svåra att avgränsa. I utredningen avses med fritidsodling i huvudsak **”icke kommersiell odling på odlarens fria tid av nytto- och prydnadsväxter utomhus”**. Odlingsbar mark och ledig tid är således förutsättningar för fritidsodling. Fritidsodling och privata trädgårdar är nära förknippade. Benämningarna **trädgård** och **trädgårdsodling** används i rapporten parallellt, med **ungefär samma betydelse som fritidsodling**.

Fritidsodling och trädgårdsodling är två parallella begrepp som i huvudsak står för icke kommersiell odling av nytto- och prydnadsväxter utomhus på fritiden.

Utredningsarbetet

Rapportens syfte är att ge en aktuell samlad överblick över fritidsodlingens kvantitativa omfattning, för att tydliggöra dess betydelse i samhället och för att kunna användas som underlag för andra undersökningar och efterforskningar. Rapporten är en uppdatering av den tidigare rapporten *Fritidsodlingens omfattning och betydelse* från 2000 (3).

Rapporten baserar sig i huvudsak på tillgänglig information och offentlig statistik som anknyter till fritidsodling och ämnesområdet trädgård. Information har hämtats från tidigare gjorda undersökningar, trädgårdslitteratur, statistik om bl.a. boendeförhållanden, levnads- och konsumtionsvanor och varuförsäljning. Eftersom det ofta är eftersläpning i redovisning av statistik kan en viss estimering framåt i tiden ha gjorts.

Studenter vid Sveriges lantbruksuniversitet har som en del i detta utredningsarbete inom kursen Agrosystem, genomfört en enkätundersökning för att kvalitativt och ge en aktuell bild av hur mycket ätliga grödor som produceras och konsumeras av fritidsodlare. Även en skattning av det ekonomiska värdet gjordes samt en kompletterande kvalitativ undersökning.

Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, erbjuder med stöd av Jordbruksverket en rikstäckande fri telefon- och mejlrådgivning till fritidsodlare. Till dessa nationella trädgårdsrådgivare, 18 till antalet år 2011, sändes ett frågeformulär för att få en så aktuell bild som möjligt av svensk fritidsodling, se Bilaga 2. Alla rådgivarna har lång erfarenhet av trädgård och kan förmedla en bra bild av Sveriges fritidsodlare och trädgårdsägare. Rådgivarna har fritt fått formulera sina svar som sedan utgjort underlag för redovisade tolkningar och kommentarer. I texten refereras de till som FORs rådgivare eller endast rådgivarna. Även sex trädgårdsägare har berättat om sina nya trädgårdar för att ge en inblick i hur det kan se ut i ett bostadsområde med likvärdiga trädgårdar år 2011.

Till landets alla kommuner skickades en förfrågan via e-post om hur omfattande kolonilotts- och stadsodlingen är inom kommunen och om hur den ser på den framtida utvecklingen. Se bilaga 3. Detta för att ge en aktuell uppfattning om stadsodlingen och kolonilotternas antal och arealer i landet. Ungefär två tredjedelar av landets 290 kommuner har återkommit med svar av skiftande kvalitet. För övriga kommuner har en viss

skattning baserad på kända uppgifter utifrån deras egna hemsidor, storleken på kommunen och information från Koloniträdgårdsförbundet gjorts.

Olika aktörer inom trädgårdsbranschen har kontaktats och intervjuats för en aktuell och detaljerad bild av vad som säljs och efterfrågas av fritidsodlarna. Det har innefattat kontakter med så kallade paraplyorganisationer och olika förbund samt försäljningsföretag både i parti- och minutleden. De har delgett uppgifter om omsättning och om hur fritidsodlarens köpbeteende ändrats och utvecklats. Responsen har varit ojämn men trovärdiga aktörer har varit mycket tillmötesgående. Offentliga uppgifter är bristfälliga inom detta område.

Marknadsundersökningsföretaget TNS-Sifo har bidragit med värdefulla uppgifter från en av sina Orvestundersökningar 2011. Svar från den webbaserade Villapanelen som drivs av tidningen Vi i villa har bidragit till vägledande information om fritidsodlingen och vårt förhållande till trädgård.

Tillgänglig statistik, trädgårdsrådgivare, studenter, trädgårdsägare och aktörer i trädgårdsbranschen bidrar med uppgifter om fritidsodlingens omfattning.

Var odlar fritidsodlarna?

Den viktigaste förutsättningen för odling är tillgång till mark. Den vanligaste trädgårdstypen är vid det egna småhuset eller fritidshuset. På många orter kan man även arrendera olika slag av kolonilotter. Många odlar även på balkongen och de allra flesta har växter på fönsterbrädan. Var fritidsodlarna odlar ätliga produkter, framgår av Diagram 5, sid 27.

Sveriges totala areal är 45 miljoner hektar. Skogsmark dominerar och täcker drygt hälften eller 53 procent av landet. Berg i dagen och övrig (obebyggd) mark upptar 12 procent, öppen myrmark 9 procent, liksom vatten 9 procent, jordbruksmark 8 procent, hedmark 7 procent medan 3 procent är bebyggd mark.

Den bebyggda arealen med tillhörande fastighetsmark har ökat med en halv procent eller med 190 000 ha mellan 1995 och 2005 och uppgick år 2005 till 1,31 miljoner hektar. Knappt hälften eller 562 090 hektar av den arealen avsåg permanentbostäder och fritidshus. (16k)

Uppgifterna om permanentbostäder och fritidshus grundar sig till största delen på de senast sammanställda uppgifterna

om markanvändning från Statistiska Centralbyrån, SCB, för åren kring år 2005. Efter en rejäl nedgång i bostadsbyggandet under 1990-talet kom det i gång igen under 2000-talet. I det följande redovisas även uppskattningar för år 2010 baserade på ökningen som varit mellan 2000 och 2005.

De flesta av Sveriges trädgårdar finns vid småhuset eller fritidshuset.

Småhus för permanentboende

– Bostadsfastigheter

År 2010 skattas fastigheter med permanentbostäder omfatta ungefär 378 000 ha. Det vill säga en ökning på ca 4 000 hektar i enlighet med utvecklingen mellan 2000–2005 (16k). Då småhusen ökade sin areal med 3 300 ha och flerbostadshusen med 700 ha.

Uppgiften baserar sig på uppgifter från omkring år 2005. Då omfattade fastigheter med permanentbostäder drygt 374 000

Tabell 1. Mark och skattad trädgårdsareal för småhus avsedda för permanentboende samt den totala arealen bostadsmark år 2005 efter län. Hektar.

Innefattar småhus på jordbruksfastighet. Övriga småhus omfattar bl.a. hus med både bostad och verksamhet.

Län	Friliggande en- och tvåbostadshus	Rad- och kedjehus	Övriga småhus	Summa småhusareal	Skattning av småhusens trädgårdsareal	Total areal för alla permanentbostäder även flerbostadshus
Stockholms	25 910	2 190	890	28 990	19 423	33 740
Uppsala	13 150	380	210	13 740	9 206	14 840
Södermanlands	10 190	340	130	10 660	7 142	11 580
Östergötlands	14 030	580	260	14 880	9 967	16 360
Jönköpings	12 990	330	210	13 530	9 065	14 610
Kronobergs	10 190	180	220	10 590	7 095	11 150
Kalmar	13 170	260	230	13 670	9 159	14 590
Gotlands	4 790	40	130	4 960	3 323	5 130
Blekinge	7 910	120	70	8 110	5 434	8 500
Skåne	34 700	1 660	1 080	37 440	25 085	40 230
Hallands	13 350	420	180	13 950	9 347	14 730
Västra Götalands	55 310	1 610	1060	57 980	38 847	62 330
Värmlands	16 810	260	180	17 250	11 558	18 230
Örebro	12 150	350	180	12 690	8 502	13 770
Västmanlands	8 160	420	80	8 660	5 802	9 590
Dalarnas	17 280	270	360	17 900	11 993	19 060
Gävleborgs	14 070	290	340	14 690	9 842	15 730
Västernorrlands	12 640	250	70	12 960	8 683	13 960
Jämtlands	8 560	130	350	9 040	6 057	9 660
Västerbottens	11 810	290	90	12 200	8 174	13 280
Norrbottnens	11 800	200	110	12 110	8 114	13 040
Hela riket år 2005	328 980	10 570	6 450	346 000	231 818	374 090
Hela riket år 1995					227 780	372 620
Skattning för år 2010	332 000	10 800	6 500	349 300	234 031	378 090
Skattning för år 2012					235 000	

Källa till bostadsmarken: SCB 2008, Markanvändningen i Sverige, femte upplagan. Trädgårdsarealen uppskattad, se texten.

ha. Av denna areal svarade småhus (en- och tvåbostadshus) för ca 346 000 ha och hyres- eller flerbostadshus för ca 28 090 ha. Då är trädgårdar, biluppställningsplatser m.m. på samma fastighet som bostäderna inräknade, men inte allmänna vägar, serviceytor och andra grönytor i bostadsområdena.

– Arealer med småhus

Småhustomter är den vanligaste platsen för trädgårdsskötsel och odling. Småhus är även den hustyp som upptar över 90 procent av det som i statistiken benämns bebyggd bostadsmark.

Av arealen med småhus upptar de friliggande en- och tvåbostadshusen ungefär 329 000 ha, rad- och kedjehusen 10 600 ha och övrig småhusbebyggelse drygt 6 450 ha. Siffrorna inkluderar 245 000 småhus på jordbruksfastigheter, där SCB schablonmässigt räknat med en tomtyta om 0,3 ha per bostadshus (16k).

I Västra Götalands län finns den absolut största arealen med småhusbostäder, följt av Skåne län och Stockholms län. Hur arealerna för respektive småhustyp fördelar sig på länsnivå visas i Tabell 1.

Tabell 2. Antal och genomsnittlig tomtareal för permanent bebodda småhus år 2009 efter län samt småhusbostädernas andel av totala bostadsbeståndet enligt FoB 1990.

Tomtarealer i m². Exklusive småhus på jordbruksfastighet.

Län	Friliggande en- och tvåbostadshus		Rad- och kedjehus		Ej känd småhusenhet	Totalt bebodda småhus	Småhusens andel av hela bostadsbeståndet**
	Antal	Tomtstorl.	Antal	Tomtstorl.		Antal	Procent
Stockholms	150 013	1 684	73 738	315	432	224 183	26
Uppsala	44 647	2 758	9 604	423	71	54 322	45
Södermanlands	39 110	2 288	8 286	427	73	47 469	44
Östergötlands	57 211	2 076	14 559	405	86	71 856	43
Kronobergs	37 367	2 045	3 207	552	34	40 608	65
Kalmars	59 955	2 269	5141	498	45	58 141	61
Gotlands	11 005	3 894	829	458	28	11 862	68
Blekinge	35 168	2 034	2 927	430	28	38 123	59
Skåne	180 560	1 672	40 196	417	417	221 173	48
Hallands	59 105	1 959	8 536	511	138	67 779	65
Västra Götalands	231 869	2 054	47 627	392	392	279 888	47
Värmlands	56 602	2 461	5 469	510	41	62 112	57
Örebro	46 385	2 330	6 919	516	53	53 357	48
Västmanlands	35 503	2 134	10 303	411	27	45 833	45
Dalarnas	63 093	2 491	5 404	500	83	68 580	59
Gävleborgs	50 931	2 436	6 712	407	41	57 684	52
Västernorrlands	46 334	2 319	5 708	441	21	52 063	55
Jämtlands	21 936	2 661	2 654	479	35	24 625	57
Västerbottens	41 919	2 200	7 259	497	35	49 213	57
Norrbottens	50 925	2 080	4 648	432	21	55 594	55
Hela riket år 2009	1 373 698	2 166	277 577	450	2 171	1 653 426	46
Hela riket år 1996	1 272 558	1 954	250 590	400	13 988	1 537 136	
Hela riket år 2010*	1 384 889		279 817		1 982	1 666 688	
Hela riket år 2011*	1 392 597		281 800		2 843	1 677 240	

Källa SCB, Taxeringsenheter med uppgifter om areal (typkod220) efter län och byggnadskategori. Databas Tabell för år 2009. www.scb.se

*Källa: SCB, Rikets fastigheter 2011 BO37SM11012011 (typkod 220)

**FoB 1990.

- Trädgårdsarealer

Arealerna i fastighetstaxeringen, som till stor del ligger som grund för uträkningar av markanvändningen, avser hela fastigheten och delar av tomten borde inte alltid räknas som bostadsmark (16k). Delar av tomten utgörs dessutom av byggnader, biluppställningsplatser och vägar. Den egentliga trädgårdsytan är således mindre än de angivna arealerna. Grovt skattat kan två tredjedelar av arealen med småhusbebyggelse användas som trädgårdsyta eller drygt 234 000 hektar för år 2010, se Tabell 1.

Utifrån dessa antaganden har trädgårdsarealen i anknytning till småhusboende ökat med knappt 4 000 hektar mellan år 2000 och 2010 eller med ungefär 400 ha om året. År 2012 kan trädgårdsarealen då antas vara ungefär 235 000 hektar.

Man kan även spekulera i hur stor del av småhusområdenas yta som har bra naturliga förutsättningar för odling, eftersom det finns tomter med olika slag av naturmark eller hårdgjorda ytor. Detta varierar naturligtvis från tomt till tomt men kanske kan halva ytan ha bra odlingsförutsättningar.

Småhusens trädgårdsareal är 235 000 ha och ungefär hälften av den ytan beräknas vara lämpad för odling.

- Antal småhus

Enligt fastighetstaxeringen för år 2009, där både antal och arealer länsvis finns tillgängliga i SCBs databaser, fanns det omkring 1,7 miljoner permanent bebodda småhus i landet. Hur de fördelar sig länsvis på respektive hustyp och hur stora fastigheterna/tomterna är i medeltal presenteras i Tabell 2. Där kan man även se det totala antalet för år 2010 och 2011. I dessa siffror ingår inte småhus på jordbruksfastigheter.

Den genomsnittliga fastighetsarealen för en- och två bostadshusen är knappt 2 200 m² och för kedje- och radhusen 450 m² år 2009. Småhusen på jordbruksfastigheter har SCB uppskattat ha tomter om i genomsnitt 3 000 m² (16k).

Förekomsten av en- och tvåbostadshus och av rad- och kedjehus varierar mellan länen liksom även tomtstorlekarna. Villa-

tomter på Gotland är i medeltal störst med knappt 3 900 m² och minst i Skåne län med knappt 1 700 m². I jämförelse med den tidigare rapporten har storleken på fastigheterna i genomsnitt ökat något.

Flest rad- och kedjehus finns i Stockholms, Skåne och Västra Götalands län. Se Tabell 2. Antalet småhusenheter har ökat med knappt 120 000 sedan år 1996 och fler människor har fått tillgång till trädgård genom sitt boende.

I undersökningen om våra levnadsförhållanden 2006/07 från SCB framkom att 58 procent av befolkningen 16–84 år bor i småhus medan närmare 42 procent bor i flerbilshus. Från mitten av 1980-talet har förhållandet mellan andelen bostäder i småhus respektive flerbostadshus legat relativt stabilt (16a) och uppgifter i senaste folk- och bostadsräkningen från 1990 har relevans även i dag.

Enligt den senaste folk- och bostadsräkningen (FoB 1990) var småhusens andel av det totala bostadsbeståndet 46 procent. Den största andelen småhusbostäder (över 60%) har Gotlands, Hallands och Blekinge län. Lägst andel småhusbostäder har Stockholms län, där 26 procent av bostäderna finns i småhus. Se Tabell 2.

Villatomten i Sverige är i medeltal 2 200 m² och för kedje- och radhusen är tomten 450 m².

Flerbostadshus

Odlingsmöjlighet och tillgång till trädgård för de boende i flerbostadshus är inte lika given som för dem som bor i småhus. Lägenheter i markplan kan ha tillgång till en bottenvånings-trädgård eller uteplats och det finns ibland odlingslotter och trädgårdsliknande miljöer på gården.

Många har tillgång till balkong. Antalet inglasade uterum och även takterrasser kan antas ha ökat. Enligt SBCs undersökning om våra levnadsförhållanden från 2006–07 har ca 83 procent av alla mellan 16-84 år som bor i flerbostadshus tillgång till balkong eller uteplats.

Det skulle kunna betyda att drygt 2 miljoner av landets knappt 2,5 miljoner lägenheter (16b) i flerbostadshus har balkong eller uteplats. I Horgby och Jarlövs rapport Lägenhetsträdgårdar från år 1991, redovisas en uppgift om att 8 procent av boende i flerbostadshus år 1975 hade tillgång till uteplats på marken. Det skulle idag betyda att det finns uppemot 200 000 lägenheter i flerbostadshus med uteplats.

Tyvärr saknas nyare jämförande uppgifter hos SCB, Boverket och De allmännyttiga bostadsföretagens organisation (SABO) om hur vanligt det är med balkonger och uteplatser i samband med flerbostadshus och kvantifieringen av antalet får tolkas med viss försiktighet.

Många boende i flerbostadshus har alltså möjlighet att odla i anknytning till hemmet, om än i begränsad omfattning. Utformningen och storleken på balkongerna varierar och kan vara allt från vådringsbalkonger till inglasade små uterum. Även marklägenheternas utformning och användning varierar och kan vara allt från en mindre villaträdgård till en gräsyta som är en del av den gemensamma gräsyta.

Det finns ungefär 2 miljoner balkonger och 200 000 uteplatser vid flerbostadshusen i Sverige.

Tabell 3. Antal, areal och genomsnittlig tomtstorlek för fritidshus år 2005 efter län.

Län	Fritidshus Antal	Total areal, ha	Tomt- storlek, m ²
Stockholms	100 800	33 650	3 338
Uppsala	22 750	8 000	3 516
Södermanlands	27 500	7 650	2 782
Östergötlands	28 150	8 200	2 913
Jönköpings	13 000	3 400	2 615
Kronobergs	9 550	3 100	3 247
Kalmar	26 950	6 900	2 560
Gotlands	9 750	3 100	3 179
Blekinge	11 850	2 850	2 405
Skåne	43 200	9 500	2 199
Hallands	25 750	5 200	2 019
Västra Götalands	75 750	23 100	3 050
Värmlands	23 500	7 100	3 021
Örebro	16 500	5 050	3 060
Västmanlands	12 550	3 600	2 869
Dalarnas	44 900	10 750	2 394
Gävleborgs	29 750	7 900	2 655
Västernorrlands	23 950	5 800	2 422
Jämtlands	27 700	6 650	2 401
Västerbottens	29 400	7 250	2 466
Norrbottnens	27 550	7 600	2 759
Hela riket år 2005	631 000* 675 000**	176 400* 188 000**	2 796
Skattning för år 2012	675 000	188 000	

Källa: SCB 2008, Markanvändningen i Sverige, med reservation för osäkerhet. p.g.a. fastighetstaxeringens uppläggning.

*Avser hus taxerade som fritidshus. Ett visst bortfall av fritidshus förekommer i fastighetstaxeringen p.g.a. taxeringsreglerna.

** Det totala antalet fritidshus år 2005 uppskattas till ca 675 000 och arealen till drygt 188 000 ha.

Fritidshus

Antalet fritidshus i Sverige beräknas till ca 675 000 och fastigheterna omfattade 188 000 hektar år 2005 (16k). Fritidshus-tomterna ingår i sin helhet i arealuppgiften.

Den genomsnittliga fastighetsarealen för fritidshusen är ungefär 2 800 m². Den sammanlagda arealen med fritidshus har minskat med 1 600 hektar sedan början av 2000-talet (16k). Detta till stor del beroende på att omvandling av fritidshus till permanentbostäder är relativt omfattande i vissa delar av landet och speciellt i storstadsområdena. Nya fritidshus byggs men samtidigt bebos fler fritidshus permanent och fritidshusens antal och areal skattas vara på ungefär samma nivå i dag, år 2012.

De flesta fritidshusen finns i storstadsområdena och vid kusterna. I Stockholms län finns flest eller drygt 100 000 fritidshus, följt av Västra Götalands län med drygt 75 000, se Tabell 3. Knappt hälften (46%) av landets befolkning har tillgång till fritidshus. Fyra procent av fritidshusen hade utländska ägare år 2007 (16k).

Det finns 675 000 fritidshus på en yta av 188 000 hektar i Sverige.

Kolonilotter

Stadsodling i form av kolonilotter introducerades i Sverige år 1895 och spred sig snabbt till de svenska städerna i början av 1900-talet och successivt har fler och fler tillkommit. Enligt förfrågan bland landets kommuner och uppgifter från Koloniträdgårdsförbundet finns denna form av stadsodling i ungefär två tredjedelar av landets kommuner i varierande omfattning.

Totalt finns det omkring 51 000 kolonilotter runt om i landet. Av dem är ungefär ca 26 000 så kallade stuglotter och ca 25 000 odlingslotter (utan stuga). Den totala arealen uppgår till omkring 1 300 hektar. En stuglott är i allmänhet mellan 300–400 m² stor och en odlingslott 100–150 m².

Flest kolonilotter finns det i Stockholm (8 000), Göteborg (6 300) och Malmö (4 300). Sedan följer Uppsala (2 300), Helsingborg (2 000), Landskrona (1 400), Lund (1 400), Linköping (1 300), Västerås (900), Örebro (900), Jönköping (800) och Södertälje (700). Runt 500 kolonilotter finns det i Gävle, Halmstad, Järfälla, Karlstad, Kalmar, Ystad och på Gotland. Det kan finnas fler kommuner med många kolonilotter, även om det inte framkommit i utredningsarbetet.

Det finns ungefär 51 000 kolonilotter på en yta av 1 300 hektar i Sverige.

Övrig odling i staden

Intresset för att odla i staden under gemensamma former, som en väg mot ett hållbart samhälle, har ökat under början av 2000-talet. Nya projekt och nätverk, ofta under lösare förordningsformer har tillkommit i våra större städer och samhällen, se vidare under föreningar. Den areella omfattningen är ännu marginell jämfört med annan fritidsodling och odling på kolonilott. Här är det engagemanget och uppmärksamheten som riktas på odling som samhällsutvecklande, som i nuläget

gör den stora skillnaden och visar på fritidsodlingens utvecklingspotential.

Hur omfattande dessa nya former av stadsodling, nätverksaktiviteter och projekt som berör fritidsodling är svårt att överblicka. Storleken av odlingsytorna varierar och kan vara allt från några kvadratmeter till flera hundra. Uppskattningsvis kan det röra sig om 10–20 hektar odling som aktivt kan tänkas engagera uppemot 10 000–20 000 personer.

Boende i tätort

Befolkningen i våra tätorter ökar. År 2010 var det 85 procent eller drygt 8 miljoner människor som bodde i en tätort (16f), en ökning med nästan 400 000 människor sedan år 2005. Då bodde 49 procent av tätortsbefolkningen i småhus medan 51 procent bodde i flerbostadshus (16k). Med antagandet att förhållandet är det samma i dag innebär det att 3,9 miljoner människor i tätorten bor i småhus medan 4,1 miljoner bor i flerfamiljshus. I små tätorter med upp till 10 000 innevånare är det betydligt vanligare att bo i småhus (70%) medan i tätorter med över 50 000 innevånare är det betydligt färre (29%) som bor i småhus. I statistiken är en tätort ett sammanhängande område med minst 200 invånare och normalt högst 200 meter mellan byggnader. (16k)

Mark för bostad och fritid fördelat på tätort och landsbygd

Trädgårdar är vanliga både i tätorterna och på landsbygden. Eftersom det inte finns några nyare officiella sammanställningar som visar fördelningen av småhus på tätort respektive landsbygd har en skattning skett utifrån förhållandena som rådde vi föregående rapport. Då låg knappt 45 procent av småhusarealen i tätorten och drygt 55 procent på landsbygden men förhållandet lär ha omfördelats något eftersom antalet orter som klassas som tätort ökat. Förhållandet sätts godtyckligt till 46 respektive 54 procent av den totala arealen. För flerbostadshusen antas förhållanden vara detsamma nämligen 99,5 i tätorten och 0,5 procent på landsbygden. I Tabell 4 presenteras ett förslag till uppdelning av möjlig trädgårdsmark på tätort respektive landsbygd.

Drygt hälften (54%) av bostadsmarken för småhus finns på landsbygden liksom praktiskt taget all mark för fritidshus. De flesta koloniområden ligger inom tätorterna. Totalt sett ligger ungefär 33 procent av marken för småhus, fritidshus och koloniområden i tätorterna, vilket sammanhänger med de mindre

småhustomterna i tätorterna. De 188 000 hektaren mark med småhusbebyggelse i tätorterna utgör omkring 35 procent av tätorternas totala yta om 529 000 hektar (16k).

Den sammanlagda trädgårdsytan

Ovan redovisade uppgifter om de olika förutsättningarna och formerna för fritidsodling, inklusive skattningarna redovisas i Tabell 5. I denna sammanställning är endast de viktigaste trädgårdsenheterna medtagna och uppgifter kan avvika något från övriga tabeller i rapporten. För att uppskatta trädgårdsytan, d.v.s. den yta som är tillgänglig för trädgårdsodling exklusive byggnader, vägar och övrigt, har den faktiska arealen för en- och tvåbostadshus och småhus på jordbruksfastighet godtyckligt minskats med en tredjedel, för rad- och kedjehus med hälften, för fritidshus med hälften och för kolonilotter med en tiondel.

Totalt finns det drygt 2,6 miljoner möjliga trädgårdsenheter med en sammanlagd areal på 532 000 ha i Sverige omkring år 2010. Den totala ytan lämpad för fritidsodling och trädgårdsaktivitet uppskattas till 323 000 hektar. Av den arealen finns drygt 210 000 hektar på landsbygden och knappt 110 000 ha i tätorterna.

Sedan den senaste sammanställningen från år 2000 har landets trädgårdsenheter ökat med 130 000 och trädgårdsytan med ungefär 20 000 hektar.

I Sverige finns 2,6 miljoner trädgårdsenheter med en sammanlagd trädgårdsyta på 320 000 hektar. Av dessa finns ungefär 210 000 hektar på landsbygden och 110 000 i tätorterna.

Tabell 5. Antal och areal av de viktigaste trädgårdsenheterna omkring år 2010. Arealer i hektar, ha. Trädgårdsarealen är skattad till en bedömd andel av den totala fastighetsytan, se texten.

Trädgårdsenheter	Antal	Fastighetsyta, ha	Trädgårdsareal, ha skattad
En- och tvåbostadshus	1 385 000	258 500	173 000
Rad- och kedjehus	280 000	10 800	5 400
Småhus på jordbruksfastighet	245 000	73 500	49 500
Fritidshus	675 000	188 000	94 000
Kolonilotter	51 000	1 300	1 175
Summa	2 636 000	532 100	323 075

Tabell 4. Mark för permanent- och fritidsboende samt kolonilotter fördelat på tätort och landsbygd år 2005. Hektar.

	Småhus	Flerbostadshus	Summa	Fritidshus	Kolonilotter (skattad fördelning)	Totalt småhus, fritidshus och kolonilotter	Andel %
Tätort	159 160	27 950	187 110		1 150	188 260	33
Landsbygd*	186 840	140	186 980	188 000	150	375 130	67
Totalt	346 000	28 090	374 090	188 000	1 300	563 390	100

* Inklusive småhus på jordbruksfastigheter

Källa: Arealer för bostäder, SCB Markanvändningen i Sverige, femte utgåvan, med skattad procentuell fördelning mellan tätort och landsbygd

Vilka fritidsodlar?

Sveriges befolkning

Vid utgången av år 2011 bodde närmare 9,5 miljoner människor i Sverige (16e). Det är drygt en halv miljon fler än år 2000. Södra Sverige är tätast befolkat och en tredjedel av befolkningen bor i de tre storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. Omkring 85 procent av hela befolkningen bor i tätorter (med över 200 invånare). År 2000 var procenttalet ungefär det samma men sedan dess har befolkningen ökat i de stora tätorterna och minskat i de mindre (16k).

Enligt SCBs urvalsundersökningar om hushållens ekonomi (HEK) beräknas antalet kosthushåll för år 2009 till 4 628 271. För år 2010 skattas antalet till 4 633 650 hushåll. Hela 49 procent av alla hushåll består av en person. Barn under 18 år finns i 23 procent av hushållen.

Enligt undersökningar om svenska folkets levnadsförhållanden bor 58 procent av befolkningen i åldern 16–84 år i småhus och den resterande andelen i flerfamiljshus (16g). Andelen boende i småhus har legat stabilt sedan 1980-talet och överensstämmer väl med den senaste folk- och bostadsräkningen, FoB 90 även om den är över 20 år gammal och omfattade hela befolkningen. Då bodde 49 procent av hushållen i småhus. Totalt bodde även då 58 procent av befolkningen i småhus och 42 procent i flerbostadshus. I hushåll i småhus fanns det barn under 15 år i vart tredje hushåll och i övriga hustyper i knappt vart sjunde hushåll (16d).

Hur många har odlingsmöjligheter?

Småhusen hyser som nämnts 58 procent av befolkningen. De regionala skillnaderna är stora, men totalt sett har drygt 4,3 miljoner människor i åldern 16–84 år tillgång till egen tomt och trädgård i samband med småhusboende. Beräknat på hela befolkningen och samma procent blir antalet hela 5,5 miljoner.

Knappt 22 procent av befolkningen, 16–74 år, ägde ett fritidshus (helt eller delvis) år 2006–07 (16g), medan 46 procent hade tillgång till ett, som de ägde, hyrde eller lånade (16k). Med antagandet att tillgången är större för små barn och mindre för äldre personer skattas att 4,4 miljoner av hela den svenska befolkningen har tillgång till fritidshus.

Men fritidshus ägs även av småhusägare och det finns dessutom familjer med mer än ett fritidshus. Försiktigtvis antas därför att ungefär 1,1 miljon invånare med tillgång till fritidshus, inte på annat sätt har tillgång till fritidsodlingsmöjligheter.

Kolonilotternas antal är ungefär 51 000 i enlighet med svar från landets kommuner. Utifrån antagandet att man i medeltal är två personer i hushållen som arrenderar dessa så är det således drygt 100 000 personer som har direkt tillgång till en kolonilott. Å andra sidan kan det vara så många som en tredjedel av dessa som samtidigt har tillgång till en annan trädgård vid hemmet eller fritidshuset. Antalet som endast genom kolonilott har tillgång till odlingsmöjlighet kan antas vara ca 67 000 personer.

Sammanfattningsvis skattas således att 5 460 000 personer har tillgång till odlingsmöjligheter via småhusboende, 1 100 000 personer via fritidshus och 67 000 personer genom koloniområde. Sammantaget skulle således drygt 6,6 miljoner av Sveriges invånare ha tillgång till odlingsmöjligheter. Det är 500 000 flera än vid den senaste sammanställningen år 2000. Ökningen beror delvis på att fler beräknas ha tillgång till fritidshus, vilket undersökningar om våra levnadsförhållanden indikerar (16g).

I landets alla tätorter bodde 49 procent av befolkningen i småhus och 51 procent i övriga bostäder år 2005 (16k). Det är samma fördelning som 1995 och förhållandet lär vara likartat i dag. Med hänsyn till att koloniområdena oftast finns i tätorten kan man anta att ungefär hälften av de som bor i tätort även har tillgång till trädgård i tätorten.

Drygt 6,6 miljoner av landets 9,5 miljoner innevånare har tillgång till trädgård.

Trädgårdsarbete vanlig fritidssysselsättning

Skälen till att ägna sin fritid åt odling och trädgårdsarbete varierar. Det som för många är lustfylld avkoppling kan för andra vara ett nödvändigt måste. Trädgårdsarbete är i de flesta fall förknippat med boendeform och tillgång till fritidshus. Att en majoritet (ca 58%) av befolkningen bor i småhus öppnar inte bara möjligheter till trädgårdsarbete utan medför även någon

form av ansvar för den egna utemiljön. Skillnader mellan olika regioner liksom olika grad av trädgårdsaktivitet inom olika befolkningsgrupper kan således till stor del kopplas till skillnader i boendet. En översiktlig bild av befolkningens trädgårdsaktivitet ges i Statistiska centralbyråns *Undersökningar om levnadsförhållanden* (ULF).

Sedan år 1975 har ULF-undersökningarna gjorts fortlöpande. Från början i huvudsak som besöksintervjuer med ett slumpmässigt urval av befolkningen, vanligen i åldrarna 16–84 år. År 2006 gjordes ett metodbyte med EU anpassning och i dag görs undersökningen med datorstödda telefonintervjuer. Metodbytet har medfört att äldre och nyare undersökningar inte blir jämförbara.

Fördjupningar inom området fritid där frågor om befolkningens friluftaktiviteter ingår har gjorts åren 1976, 1982–83, 1990–91, 1999 och 2006–07. Frågor om utomhusaktiviteter som trädgårdsarbete, ströva i skog och mark, nöjes- eller motionspromenader samt fritidsfiske m.m. ingår. Som utövare räknas man om man utfört sysselsättningen minst en gång under det senaste året men även aktivitet på mer än 20 gånger respektive 60 gånger per år finns med i den senaste undersökningen. Sysselsättningen utförs ofta om man utför den mer än 20 gånger om året.

Dessa undersökningar visar hur ofta olika grupper av invånare utför trädgårdsarbete och avspeglar hur vanligt förekommande fritidssysselsättningen trädgårdsarbete är. Däremot berättar undersökningarna inte om hur intresserade utövarna är av vad de gör eller hur mycket tid de totalt har ägnat åt trädgårdsarbete. Att ofta utföra trädgårdsarbete kan vara ett tecken på stort trädgårdsintresse men även att arbetsinsatsen anses nödvändig.

Tabell 6. De vanligaste fritidssysselsättningarna utomhus 2006–2007. Andel av befolkningen 16–84 år. Procent.

	Minst 1 gång per år	Mer än 20 ggr per år	Mer än 60 ggr per år
Nöjes- och motionspromenader	75%	55%	30%
Ströva i skog och mark	80%	37%	15%
Trädgårdsarbete	71%	45%	19%

Källa: SCB, Levnadsförhållanden rapport 118, Fritid, 2006-07

Bland fritidsaktiviteter utomhus är det nöjes- och motionspromenader som utövas mest. Hela 75 procent promenerar någon gång och dryga 55 procent promenerar mer än 20 gånger per år och nästan 30 procent av befolkningsgruppen gör det mer än 60 gånger per år. Knappt 80 procent av befolkningen strövar dessutom någon gång under ett år i skog och mark medan ca 37 procent gör det mer än 20 gånger och ca 15 procent gör det mer än 60 gånger per år.

Motsvarande procenttal för trädgårdsarbete är drygt 71 procent respektive 45 procent och 19 procent för dem som gör det mer än 60 gånger per år (16g). Eftersom andelen som oftare trädgårdsarbetar är större än den som strövar i skog och mark talar siffrorna för att trädgårdsarbete sammantaget är vanligare än att ströva i naturen. Det skulle göra trädgårdsarbete till den vanligaste fritidssysselsättningen efter promenader.

Att trädgårdsarbete är den vanligaste fritidssysselsättningen efter promenader.

– Trädgårdsarbete bland vuxna 16–84 år

Från år 2006–07 finns de senaste uppgifterna om utfört trädgårdsarbete. Då var det lite drygt 71 procent eller ungefär fem miljoner människor i åldern 16–84 år som minst en gång under året sysslat med trädgårdsarbete. Av dessa är det ungefär 3,2 miljoner eller 45 procent av befolkningen i åldersgruppen som utfört trädgårdsarbete mer än tjugo gånger under året och 19 procent eller knappt 1,4 miljoner som utfört trädgårdsarbete mer än 60 gånger på ett år.

Trädgårdsaktiviteten fördelar sig ungefär lika mellan könen. Något större andel män utför trädgårdsarbete i de lägre intervallen medan kvinnorna är något mer aktiva i det övre intervallet med trädgårdsarbete mer än 60 gånger per år. Som komplement kan nämnas att i en undersökning som gjorts av tidningen Vi i villa 2007 uppgår ungefär hälften att trädgårdsarbetet utförs tillsammans.

I åldersintervallen mellan 35 och 74 år är andelen som någon gång under året sysslat med trädgårdsarbete högre än genomsnittet för hela åldersgruppen. Bland dem som trädgårdsarbeta-

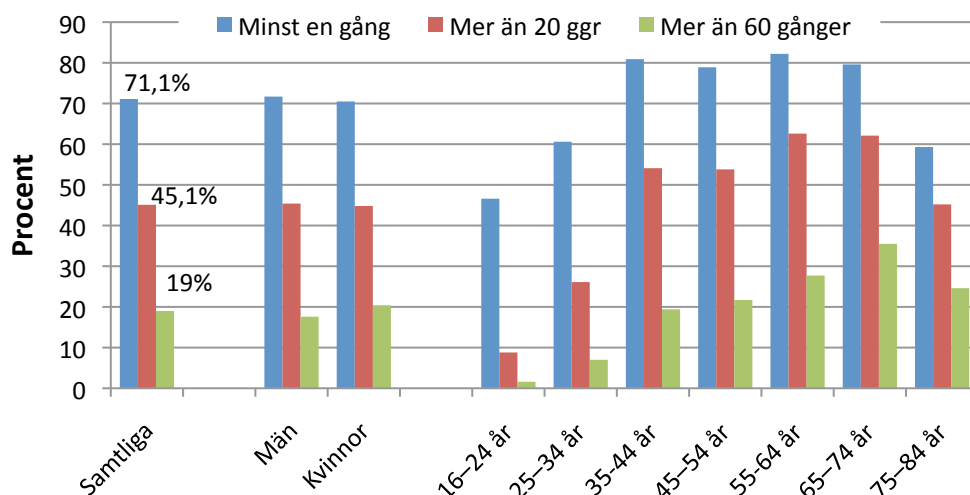

Diagram 1. Andelen i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat åren 2006–07.

Källa: SCB, Levnadsförhållanden rapport 118, Fritid, 2006-07

tar ofta har även de äldsta som är mellan 75–84 år en högre aktivitet än genomsnittet. Det är de unga som i minst utsträckning sysslar med trädgårdsarbetet medan aktiviteten behålls på hög nivå upp i åldrarna. Se Diagram 1 och Tabell 7.

Av de fem miljoner invånare i åldern 16–84 år som någon gång under året sysslat med trädgårdsskötsel är det ungefär 4,3 miljoner som kunnat göra det i anslutning till sitt boende i småhus. Cirka 700 000 invånare har således arbetat med trädgård någon annanstans än i villaträdgården.

Det är drygt 71 procent eller ungefär fem miljoner människor i åldern 16–84 år som sysslar med trädgårdsarbete någon gång under året i Sverige.

– Trädgårdsarbete beroende på hushållstyp, bakgrund och socioekonomisk grupp

Det är även intressant att se hur trädgårdsaktiviteten skiljer sig bland olika grupper i samhället, se Tabell 8. Både att vara samboende och att ha barn sammanhänger statistiskt med en ökad trädgårdsaktivitet, rimligtvis beroende på att båda grupperna

ofta bor så att de har möjlighet och anledning att syssla med trädgårdsarbete. Men med barn i familjen vill man förmodligen även gärna bo med trädgård.

Hur flitigt man trädgårdsarbetar varierar även beroende på vilken bakgrund man har. Är båda ens föräldrar födda i landet är man en flitigare trädgårdsarbetare än om man har utländsk bakgrund. På många av storstädernas odlingslottsområden är förhållandena däremot de motsatta men det syns inte i den landsomfattande statistiken, som är starkt förknippad med boendeform och tillgång till mark.

Med högre disponibel inkomst ökar även andelen som trädgårdsarbetar. Visserligen är trädgårdsarbete förknippad med innehav av hus och tomt, en boendeform som ofta förutsätter god ekonomi och ökar med ökad inkomst. Men att aktiviteten så tydligt är förknippad med ökad inkomst är ändå förvånande. Kanske kan det tolkas som att trädgårdsarbete är något man gör av intresse och inte i brist på andra aktiviteter, eller för att man kan köpa sig tjänsten. En större trädgård medför oftast mer arbete.

	Sysslat med trädg.arbete Minst 1 gång per år		Sysslat med trädg.arbete mer än 20 gånger per år		Sysslat med trädg.arbete mer än 60 gånger per år	
	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal
Kön						
Män	71,7	2 546 067	45,4	1 612 154	17,6	624 976
Kvinnor	70,5	2 520 375	44,8	1 601 600	20,4	718 575
Ålder						
16–24 år	46,6	475 320	8,8	89 760	1,6	16 320
25–34 år	60,6	647 814	26,1	279 009	7,0	74 830
35–44 år	80,9	1 063 835	54,1	711 415	19,4	255 110
45–54 år	78,9	903 405	53,8	616 010	21,7	248 456
55–64 år	82,2	1 005 306	62,6	765 598	27,7	338 771
65–74 år	79,6	632 820	62,1	493 695	35,5	282 225
75–84 år	59,3	330 894	45,2	252 216	24,6	137 268
Samtliga	71,1	5 066 586	45,1	3 213 826	19,0	1 353 940

Tabell 7. Andel och skattat antal av befolkningen 16–84 år som år 2006–2007 trädgårdsarbetat. Fördelning efter kön och ålder. Procent av befolkningsgruppen.

Källa: SCB, Levnadsförhållanden rapport 118, Fritid, 2006-07, specialbearbetning av databas.

När man jämför trädgårdsaktiviteten mellan de socioekonomiska grupperna är jordbrukarna mest aktiva. Här finns mark och trädgården verkar ha hög prioritet i denna grupp. Aktiviteten är även förhållandevis hög bland ålderspensionärerna, här finns tid och ett intresse som både ger och förutsätter fysisk hälsa. Inom alla studerade grupper har mer än 50 procent minst någon gång per år deltagit i trädgårdsarbete, en frekvens som få andra fritidssysselsättningar uppnår.

Trädgårdsarbete är en vanlig fritidssysselsättning inom alla sociala grupper. Mest aktiva är jordbrukare.

– Trädgårdsarbete länsvis

Eftersom undersökningsmetodiken inom ULF-undersökningarna ändrats finns det för litet statistiskt underlag i den senaste undersökningen för att göra en indelning på länsnivå. Men i de äldre undersökningarna från åren 1996–99 får man en bild av hur fördelningen ser ut över landet, se Tabell 9.

I Hallands län var trädgårdsaktiviteten störst och hela 82 procent av befolkningen mellan 16–84 år hade någon gång under året sysslat med trädgårdsarbete. Här är även andelen som ofta

ägnar sig åt trädgårdsarbete högst, nästan 58 procent. Noterbart är att andelen av befolkningen som trädgårdsarbetar inte skiljer sig mellan södra och norra Sverige, däremot är ofta utfört trädgårdsarbete vanligare söderut.

Rimligtvis ligger regionala skillnader i boendet bakom de regionala skillnaderna ifråga om trädgårdsarbete. I tabellen har därför medtagits en kvot mellan andelen av den vuxna befolkningen som någon gång trädgårdsarbetat och andelen av den vuxna befolkningen i länen som bor i småhus.

En kvot nära ett betyder ungefär lika stor andel trädgårdsarbetande och småhusboende. Större kvot tyder på att trädgårdsarbetet skett även på andra ställen än vid småhusboendet. Att ingen kvot är lägre än 0,9 talar för det nära sambandet mellan småhusboende och trädgårdsarbete.

Lägst är aktiviteten i Stockholms län med totalt endast 64 procent som trädgårdsarbetat, vilket ändå är anmärkningsvärt högt i jämförelse med andelen småhusboende, som framgår av kvoten i Tabell 9. Den höga kvoten mellan trädgårdsarbete och småhusboende indikerar att trädgårdsarbete till stor del är knutet till andra trädgårdar än den egna småhusträdgården.

Tabell 8. Andel i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat under åren 2006–07 efter familjetyper, bakgrund respektive socioekonomisk grupp. Procent.

	Sysslat med trädgårdsarbete minst 1 gång per år	Sysslat med trädgårdsarbete mer än 20 gånger per år	Sysslat med trädgårdsarbete mer än 60 gånger per år	Antal i befolkningsurvalet som trädgårdsarbetat minst en gång
Familjetyper				
Ensamstående utan barn	52,3	22,4	9,4	1 250 493
Ensamstående med barn	72,5	37,1	13,4	179 075
Samboende utan barn	78,3	56,4	27,2	2 033 451
Samboende med barn	84,2	58,5	20,3	1 593 064
Utländsk bakgrund				
Utrikes födda	52,7	29,1	13,0	459 544
Inrikes födda med utrikes förälder	55,2	30,5	11,9	90 528
Inrikes bakgrund				
Inrikes födda med en förälder född utrikes	59,4	33,3	11,8	220 968
Inrikes födda med inrikes föräldrar	75,2	48,7	20,6	4 286 400
Socioekonomisk grupp				
Arbetare	69,0	46,1	20,3	1 811 940
Tjänstemän	77,3	51,5	21,0	2 332 141
Företagare	80,3	54,0	23,0	432 014
Jordbrukare	84,4	67,2	36,5	66 676
Ålderspensionärer	70,7	54,6	30,5	930 412
Förtidspensionärer/ Långvarigt arbetslösa	60,4	37,2	14,7	264 552
Disponibel inkomst				
Lägsta	58,8	34,2	18,5	438 648
Låg–mellan	73,3	47,9	19,3	553 415
Hög–mellan	78,4	54,2	23,2	581 728
Högsta	83,4	60,2	26,3	628 002
Samtliga	71,1	45,1	19,0	5 066 586

Källa: SCB, Levnadsförhållanden rapport 118, Fritid, 2006-07.

I Stockholms län finns ett stort antal fritidshus, se Tabell 3, och många kolonilotter. Även för övriga Mälardalen är kvoterna högre än förväntat.

Andelen av befolkningen som trädgårdsarbetar är högst i Hallands län och lägst i Stockholms län.

– Förändring över tiden

På grund av metodikbyte i undersökningen från 2006–07 kan ingen egentlig jämförelse med den och tidigare undersökningar göras. Men en viss tendens är att den totala andelen som någon gång under året sysslat med trädgårdsarbete sjunkit i förhållande till föregående undersökning men däremot har andelen som ofta eller mer än 20 gånger per år utför trädgårdsarbete ökat. Kanske är det här ett kvantitativt ökat intresse för trädgårdsarbete kan tolkas in. Nästa ULF-undersökning med jämförbart resultat är planerad att göras år 2014–15.

I de äldre jämförbara ULF-undersökningarna har andelen som utfört trädgårdsarbetet ökat succesivt. Se Tabell 10 i Bilaga 1. Från början av 1980-talet fram till 1999 hade den totala andelen trädgårdsarbetande i befolkningen stigit med nästan fyra procentenheter. Ökningen var förhållandevis jämn i de yngre åldersgrupperna för både män och kvinnor, medan ökningen hos åldersgrupperna 65–74 år varit tilltagande. Speciellt kvinnor mellan 45–74 år hade markant ökat sin trädgårdsaktivitet.

Om man ser till förändringen under senare delen av 1990-talet är det gruppen som ofta trädgårdsarbetat som ökat mest. Det är troligt att den utvecklingen hållit i sig in på 2010-talet, men det får nästa undersökning om våra levnadsvanor ge svar på.

Tendensen är att allt fler arbetar oftare i sina trädgårdar medan det totala antalet som någon gång trädgårdsarbetat stabiliserat sig på en hög nivå.

Profil för människor intresserade av trädgård och trädgårdsarbete

Att ha tillgång till – och ansvar för – en egen trädgård behöver inte betyda att man är speciellt intresserad av trädgård och fritidsodling. Enligt följande undersökning är ungefär hälften av dem som bor i villa uttalat intresserade av trädgårdsarbete.

Opinionsundersökningsföretaget TNS-Sifo har i sina undersökningar benämnda *Orvesto konsument* haft med frågor om vårt intresse för trädgårdsarbete. Varje undersökning baseras på intervjuer av ca 15 000 slumpmässigt utvalda personer i åldern 15–79 år och är en bra värdeomätare på hur intresserade vi är av trädgård. Sifo har ställt resultat från år 2011 till förfogande.

En så kallad profilanalys av personer som uppgett sig vara ganska eller mycket intresserade av trädgårdsarbete som hobby

Tabell 9. Andel i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat under åren 1996–1999 efter län. Procent. Beträffande den beräknade kvoten se kommentar i texten.

Län	Sysslat med trädgårdsarbete minst 1 gång per år	Sysslat med trädgårdsarbete mer än 20 gånger per år	Totalt antal i befolkningen som trädgårdsarbetat minst 1 gång/år	Kvot mellan andel som trädg.arbetat och skattad andel småhusboende
Stockholms	64,1	31,8	862 067	2,0
Uppsala	74,9	44,2	159 544	1,3
Södermanlands	71,0	43,0	135 306	1,3
Östergötlands	77,5	49,8	249 528	1,4
Jönköpings	77,3	49,7	194 942	1,1
Kronobergs	77,1	50,6	107 568	0,9
Kalmar	79,5	50,4	143 801	1,0
Gotlands	78,7	45,9	34 755	0,9
Blekinge	76,6	51,2	87 887	1,0
Skåne	70,8	46,1	596 254	1,2
Hallands	83,2	57,6	172 420	1,0
Västra Götalands	72,6	42,3	814 510	1,2
Värmlands	77,8	48,7	164 535	1,1
Örebro	73,1	44,7	69 841	1,2
Västmanlands	74,0	43,7	146 391	1,3
Dalarnas	75,0	46,2	161 900	1,0
Gävleborgs	74,6	44,1	169 568	1,1
Västernorrlands	79,2	38,5	162 198	1,1
Jämtlands	78,4	32,1	86 377	1,1
Västerbottens	79,9	42,6	172 006	1,1
Norrbottens	74,8	34,9	141 455	1,1
Samtliga län	72,8	42,5	4 925 087	1,3

Källa: SCB ULF-undersökningen 1996–1999, specialbearbetning.

visar att knappt 42 procent eller lite drygt 3 miljoner invånare mellan 15–79 år är ganska eller mycket intresserade av trädgårdsarbete. Det är flest kvinnor, nästan 50 procent eller 1,8 miljoner av dessa som är intresserade av trädgårdsarbetet och nästan 34 procent eller 1,2 miljoner män som har samma intresse.

Intresset stiger med åldern och i åldersgrupperna över 40 år ligger det över genomsnittet för att vara som högst mellan 70–79 år, med nästan 57 procent som uppger sig vara intresserade av trädgård. Bland de yngsta (15–24 år) är intresset lägst med knappt 15 procent.

Av alla dem som bor i villa i denna undersökning (egen, hyrd eller jordbruksfastighet) är drygt 51 procent intresserade av trädgård medan 29 procent av dem som bor i lägenhet (hyres- eller bostadsrättslägenhet) uppger samma intresse. Mest intresserade av trädgårdsarbete är de som bor på jordbruksfastighet, där hela 55 procent är intresserade.

Som gift eller sammanboende har man större intresse för trädgården än riksgenomsnittet. Delvis kan detta kopplas till bo-

endet genom att det är vanligare att sammanboende och gifta bor i villa.

Av alla dem som har uppgivit trädgårdsintresse är det drygt 68 procent som bor i villa eller motsvarande, ca 28 procent i lägenhet och de resterande har övrigt boende. Detta kan jämföras med att av alla bor drygt 55 procent i villa, 41 procent i lägenhet och övriga på annat sätt enligt denna undersökning. Tillgång till villaträdgård innebär ett större intresse för trädgård, men samtidigt är det förhållandevis många, 28 procent eller 900 000 människor, som bor i lägenhet och som uppger sig ha ett stort intresse för trädgårdsarbete.

Knappt 42 procent eller tre miljoner människor i åldern 15–79 år är intresserade av trädgård. Det är betydligt fler kvinnor än män som är trädgårdsintresserade.

Ute i landet är intresset för trädgårdsarbete som högst i Kalmar- och Gotlands län. Här är 51 procent av befolkningen i åldern 15–79 år intresserade. Lägst är intresset i Västerbottens län med 34 procent. Även i Norrbottens-, Stockholms- och

Diagram 2. Andelen intresserade av trädgårdsarbete i befolkningen 15–79 år.

Källa: TNS-Sifo, Orvesto Konsument 2011:2.

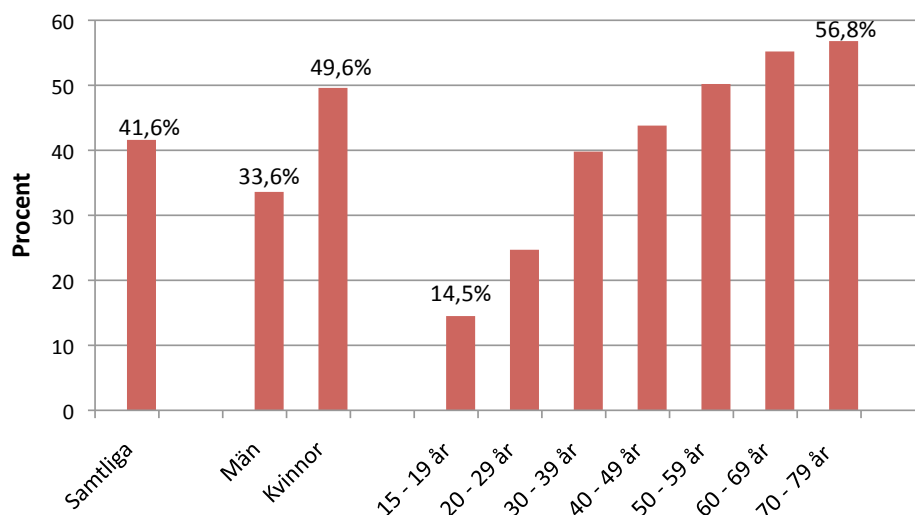
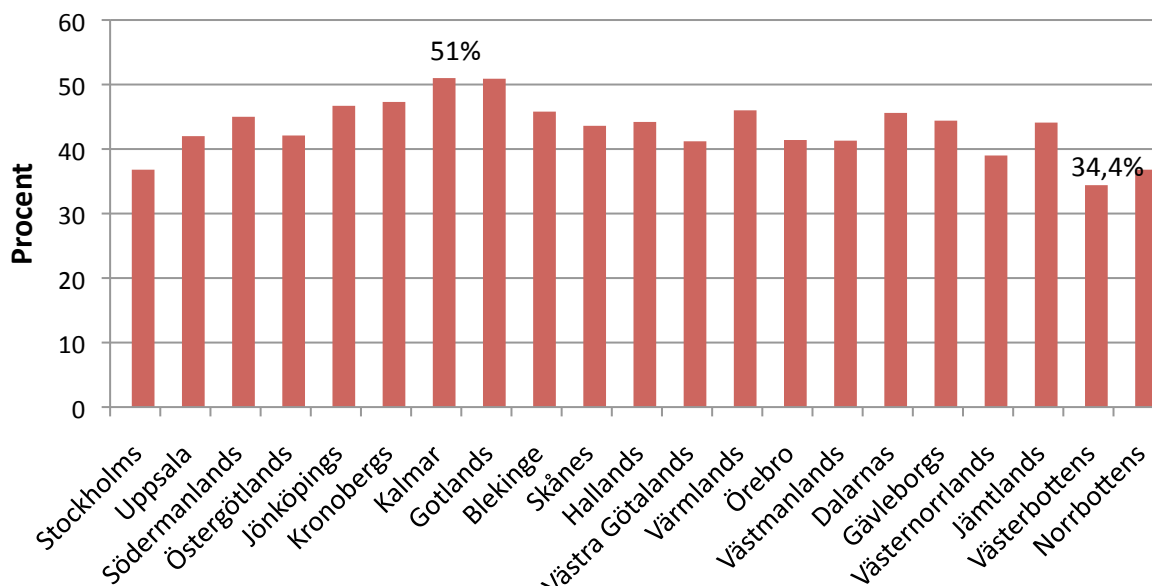

Diagram 3. Andelen intresserade av trädgårdsarbete i befolkningen 15–79 år, länsvis.

Källa: TNS-Sifo, Orvesto Konsument 2011:2.

Västernorrlands län är intresset under 40 procent. Övriga län ligger ungefär i spannet för riksgenomsnittet på 41,6 procent upp till drygt 47 procent. Se Diagram 3.

– Förändring över tid

I jämförelse med motsvarande undersökning år 2000 (3) har intresset för trädgårdsarbete sjunkit marginellt under det senaste decenniet. Detta kan bero på ett minskande intresse bland befolkningen eller en normal mätavvikelse mellan två undersökningar. Mer tydligt är att intresset för trädgård minskat i de lägre åldersintervallen 15–29 år. I åldrarna 30–59 år ligger intresset ungefär på samma nivå, för att öka något bland de äldre och då mest bland dem som är 70–79 år. De verkar som de äldre är både mer intresserade och trädgårdsarbetar flitigare i dag än för 10 år sedan.

Enligt trädgårdsrådgivarna har intresset för trädgård i allmänhet ökat. Tydligast är det ökande intresset för trädgårdsdesign. Även intresset för odling ökar i vissa grupper men är bland det stora flertalet ganska oförändrat och till viss del även minskande.

De något motstridiga uppgifterna om både ett ökat och minskat intresse för trädgård kan tolkas som att det är ganska oförändrat totalt sett för hela befolkningen. Det har ändrats i den bemärkelsen att det förskjuts uppåt i åldrarna samtidigt som intresset fördjupas och blir intensivare inom vissa områden och grupper eftersom vi i större utsträckning ägnar oss ofta åt trädgårdsarbete.

Intresset för trädgård är relativt konstant bland befolkningen i stort men ökar bland äldre och fördjupas inom vissa områden.

Föreningar för fritidsodlare

Det finns sedan gammalt föreningar och organisationer för husbehovsodlare och fritidsodlare. Trädgårdssällskap, trädgårdsföreningar, koloniföreningar är liksom fruktdollarföreningar och mustningsföreningar gamla begrepp. Längre tillbaka var husbehovsodling ett dominerande inslag i deras verksamheter. Koloniträdgårdsförbundet bildades 1921. Sveriges pomologiska förening bildad år 1900, ombildades år 1966 till Riksförbundet Svensk Trädgård, med renodlad inriktning mot fritidsodling. Sällskapet Trädgårdsamatörerna (STA) bildades år 1938. Inom den biodynamiska föreningen, som bildades 1944 och främst riktar sig till yrkesodlare, finns i dag även fritidsodlare organiserade.

Under 1970-talet tillkom föreningar inriktade mot olika odlingsformer och -system, exempelvis Förbundet för Organisk Biologisk odling och Föreningen Permakultur som engagerar många fritidsodlare och nu får fler yngre medlemmar enligt egen uppgift. Under slutet av 1900-talet tillkom flera nya fritidsodlarföreningar. Många av dessa är inriktade mot vissa växtslag, vanligen prydnadsväxter eller olika slag av inomhusväxter.

År 1989 bildades FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR, för att vara ett samarbetsorgan för det ökande antalet fritidsodlingsorganisationer. FOR har i sitt program informations-spridning, medverkan i trädgårdsmässa, trädgårdsrådgivning för fritidsodlare samt kontakter med forskning, utvecklingsarbete och myndigheter. I FOR ingår i dag 16 olika organisa-

tioner med omkring 500 lokala medlemsföreningar och avdelningar runtom i landet. Det totala medlemsantalet uppgår till ca 75 000 medlemmar varav många medlemmar tillhör mer än en förening. Medlemskapet gäller i praktiken ofta medlemmens hushåll, varför antalet anknutna individer är väsentligt fler än det skattade medlemsantalet. Fritidsodlarorganisationerna finns listade i Bilaga 5.

I Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, ingår 16 organisationer/föreningar med 75 000 medlemmar tillsammans.

Stadsodling

Allt större del av Sveriges befolkning bor i städer och tätorter. Villaträdgårdarna är den största resursen för odling i staden. För dem som bor i lägenhet och vill odla är kolonilotten (både med och utan stuga) det vanligaste alternativet. Men även på bostadsgårdar, lägenhetsträdgårdar, balkonger, i eventuella stadsdelsträdgårdar och andra stadsodlingsprojekt finns möjligheten.

För att få en uppfattning om stadsodlingens omfattning utanför villaträdgårdarna gick en förfrågan ut till landets 290 kommuner. Se Bilaga 3. Av de 179 som svarade är det omkring 30 kommuner som uttalat ser ett ökat intresse och efterfrågan på stadsodling och då främst som kolonilottsverksamhet. Men det finns olika åsikter i kommunerna och markexploateringsstrycket är stort i växande städer. Att nya områden ska tillkomma om äldre försvinner verkar vara en allmän ståndpunkt. I Malmö vill man även testa att dela på befintliga lotter för att fler skall få tillgång och kunna odla inom befintliga områden.

Men kommunerna nämner även andra stadsodlingsprojekt som odlingskooperationer och föreningar som hyr mark av kommunerna. I vissa kommuner håller man på att utarbeta riktlinjer för stadsnära odling. Det odlas vid flyktingförläggningar och vid skolor och förskolor. I parker och på andra allmänna platser planteras bärande växter som fruktträd och bärbuskar, köksträdgårdar restaureras och växthus finns i torgmiljö. I några kommuner samarbetar man medvetet med bostadsbolag och man vill även påverka så att odlingsmark finns med i nya bostadsområden. I kommuner finns också planteringar och odlingsprojekt initierade av trädgårdsföreningar.

Men de allra flesta kommuner tror inte på någon ökad efterfrågan på odlingsytor och menar att behovet redan är tillfredsställt. I landsbygdskommuner bor många i småhus och kan odla i egna trädgårdar är en vanlig kommentar. Efterfrågan på stuglotter verkar vara större än den på odlingslotter ute i landet. Ungefär 15 kommuner ser även minskad efterfrågan på befintliga kolonilotter.

Den vanligast förekommande gerillaodlingen, dvs. olagligt odla på annans mark, är när boende utvidgat trädgården ut på kommunens eller annans närliggande mark. Kommunerna verkar vara toleranta om ytan sköts men många försöker skriva avtal så snart verksamheten uppmärksammas.

I 30 kommuner finns det ökad efterfrågan på kolonilotter eller annan form av stadsodling.

Foto: Solveig Sidblad

Nya odlingsinriktade nätverk och föreningar med anknytning till stadsodling

I många av våra större städer och tätorter finns ett märkbart intresse för trädgård, odling och alternativ produktion av mat. Detta ofta som en del i det gemensamma arbetet för ett hållbarare samhälle. Nya projekt och nätverk ofta under lösare föreningsformer har tillkommit under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet. Nedan nämns några.

Omställning Sverige, som är den svenska delen av det internationella nätverket Transition Towns, arbetar nationellt och övergripande för ett samhälle bättre förberett på oljestopp och klimatförändringar, med närproduktion som en del i arbetet.

Slottsträdgården i Malmö startades på privat initiativ som en ekologisk visningsträdgård, men drivs nu av gatukontoret, med en aktiv vänförening på 400 medlemmar.

I bostadsområdet Seved i Malmö började man som en del i ett mångkulturellt integreringsprojekt 'Barn i stan' att odla framför ett hyreshus. Odlingsinitiativet har spritt sig bland de boende i området och nu finns ca 35 uppodlade ytor i området. Ett odlingsnätverk har bildats.

Ett mångkulturellt odlingslottsprojekt med 15 odlingslotter i bostadsområdet Öster i Gävle bidrog till en förbättrad boendemiljö för ett område med dåligt rykte.

Process Stadsjord, som vill utveckla markanvändningen i staden genom bland annat odling, lokal mat och samverkan finns i Göteborg. Två projekt med kvartersodling på tidigare oanvänd mark är i gång och fler är initierade. Man börjar synas i samhället och stöds och samarbetar bl. a. med kyrkan, olika organisationer och även med forskning. Många är direkt engagerade och flera tusen kan ta del av aktiviteterna där odling och

även djurhållning kan ingå. Man hoppas kunna sprida konceptet ut i landet.

Matparken i Uppsala är en ideell förening som odlar gemensamt på kommunal mark. Här odlar man tillsammans för lokal och social hållbarhet. Man har tillgång till ca 9 000 m² och odlar ungefär på hälften. Omkring 30 personer är aktiva i föreningen.

I Malmö har odlingsnätverket Mykorrhiza sitt ursprung men är nu även aktiva i Göteborg, Stockholm, Örebro och Värmland. Lediga ytor i staden odlas både med och utan tillstånd av markägaren.

Nätverket Tillväxt verkar i Stockholm. De arbetar aktivt för plantering av produktiva, bärande växter i Storstockholm, samt uppmärksammar befintliga växter som allmänheten har tillgång till. Även skogsträdgårdar är under planering och anläggning.

Det är svårt att greppa hur omfattande dessa nya former av stadsodling och nätverksaktiviteter är, eftersom det oftast inte finns medlemsregister och aktiviteterna och odlingsytorna varierar. Dock är det en odlingsform i växande som uppmärksammas och syns i framförallt våra större städer. Universitetskurser i stadsodling planeras både vid Sveriges lantbruksuniversitet och Stockholms universitet.

Nätverk och föreningar för olika former av stadsodling finns framförallt i landets större städer.

Bevarande av kulturväxter

Programmet för odlad mångfald, POM, är en nationell satsning för att bättre bevara och nyttja våra kulturväxter, i enlighet med konventionen om den biologiska mångfalden. Med hjälp av duktiga inventarer och många tips från en trädgårdsintresserad allmänhet har man letat efter odlingsvärda köksväxter, bär, frukter, perenner, prydnadsträd och -buskar, lök- och knölväxter, vegetativt förökade kulturväxter samt krukväxter i åtta olika upprop. Inventeringsfasen inleddes 2002 och pågick till 2010. Nu utvärderas växterna i provodlingen för att sedan samlas i en nationell genbank från år 2016 och framåt.

I inventeringsfasen inom POM har trädgårdsägare och fritidsodlare haft stor betydelse. De har bidragit till 80–90 procent av alla de omkring 4 000 arter och sorter som nu finns i provodling (14). Detta tyder på ett levande intresse för äldre kulturväxter bland fritidsodlare. I hem och trädgårdar har dessa genetiskt värdefulla växter kunnat leva kvar och bär i många fall på sin alldeles egna historia. Arbetet med och inom POM har även lett till en större spridning av intresset för äldre kulturväxter under de senaste tio åren. Enligt rådgivare ökar efterfrågan på äldre och tidstypiska växter både bland trädgårdsägare och av samhället.

De flesta äldre kulturväxter, som kan vara värdefulla att bevara för framtiden, kommer från privata trädgårdar.

Trädgårdsodling för barn

Många barn under 16 år bor i småhus och har trädgård i anslutning till sin hemmiljö. För femton år sedan var andelen drygt

70 procent (3). Tyvärr har ingen motsvarande uppgift presenterats i nyare statistik eftersom ingen folk- och bostadsräkning gjorts sedan 1990. Men med tanke på att andelen av befolkningen som bor i småhus är den samma (16k) kan även andelen barn med tillgång till trädgård antas vara kvar på samma nivå. Barnens kontakter med trädgårdsodling blir dock i hög grad beroende av föräldrarnas engagemang.

Enligt rådgivarna finns ambitionen hos föräldrar att ha med barnen i trädgårdsarbete men i vilken omfattning är svårt att skatta men siffran en tredjedel nämns. Man ser även ett ökat intresse från skolor och framförallt förskolor att ha med odling i sin verksamhet. De verkar främst vara de yngre barnen som engageras. För barnfamiljer bland Stockholms kolonister är barnen ett viktigt motiv till valet att ha koloni- eller odlingslott (4). Även trädgårdsrådgivare konstaterar att yngre kolonister gärna engagerar barnen i arbetet.

Kolonister engagerar gärna sina barn i trädgårdsarbetet.

– Skolträdgårdar

Skolträdgårdar har funnits i ungefär 175 år. Från början var det vanligt med en trädgård i anslutning till lärarens tjänstebostad. Trädgården bidrog till lärarens försörjning men användes även i undervisningen. Så småningom separerades skolträdgården från lärarens odling. Ändamålet med skolträdgården var att lära eleverna husbehovsodling och bättre matvanor, men även att träna ordning och flit samt älska den svenska naturen och fosterlandet.

Vid förra sekelskiftet fanns det skolträdgårdar vid fyra av tio folkskolor i Sverige (19). Efter andra världskriget blev allt färre människor beroende av egna odlingar och trädgårdsskötsel försvann från skolans läroplaner under 1950- och 1960-talen. Trädgårdsskötsel slopades samtidigt i utbildningen av klasslärare. Successivt försvann skolträdgårdarna nästan helt.

Sedan 1980-talet har olika aktörer, bland annat stiftelsen Skolans uterum, Barnmiljörådet, Sveriges lantbruksuniversitet och Fältbiologerna, åter uppmärksammat skolgårdarnas möjligheter som pedagogisk resurs. Under 1990-talet blev skolgårdsprojekt även ett sätt för skolorna att arbeta med miljöfrågorna. På senare tid har även en bra utemiljö och dess betydelse för hälsa och livskvalité samt vikten av rörelse och motion lyfts fram i sammanhanget.

Intresse för barnens utemiljö vid skolan och för att använda skolgården som en pedagogisk resurs finns från lärarnas sida. Det nationella nätverket Utenavet arbetar aktivt för att främja utomhuspedagogiken. Även naturskolor är engagerade i skolgårdsutvecklingen med odling som en ingående del. Bra exempel finns i Malmö, Lund och Falun. Det finns inga uppgifter om hur vanligt det är med skolträdgårdar i dag, men de förekommer över hela landet och de viktigaste aktörerna är enskilda lärare och eldsjälarna (20). Sett ur fritidsodlingssynpunkt är dessa aktiviteter viktiga för att hos nästa generation väcka intresse för odling och förmedla odling som en del av kulturarvet.

Eldsjälar inom skolan driver dagens skolträdgårdar.

– Riksförbundet 4H

Riksförbundet Sveriges 4H är en ungdomsorganisation som vill öka den internationella förståelsen och sprida kunskap om jord, odling, skog, miljö, natur, hem, hushåll, hantverk och kultur bland ungdomar. Odling och djur är en av de fyra huvuddelarna i verksamheten. Organisationen är uppbyggd med ett riksförbund, länsavdelningar, kretsar och klubbar. Organisationen har ca 12 000 medlemmar, företrädesvis i åldern 7–25 år, fördelade på ca 250 4H-klubbar runt om i landet (12) vilket är en minskning sedan senaste rapport med uppemot 40 procent. Det finns även speciella 4H-gårdar, vanligen i anslutning till städer, vilka har som främsta uppgift att överbrygga avståndet mellan tätort och landsbygd.

Hur används trädgårdarna?

Historik

Det är vid våra småhus som de flesta trädgårdarna finns. Som tidigare nämnts avklingade samhällsintresset för fritidsodlingen successivt efter andra världskriget efterhand som husbehovsodlingen förlorade sin försörjningsbetydelse. De flesta trädgårdarna fanns dock kvar och nya tillkom och trädgårdsintresset tog en annan riktning.

På 1950-talet började man beskriva trädgårdsarbete som en rogivande hobby – en plats för rekreation enligt Åsa Wilke som skrivit en bok om *Villaträdgårdens historia*. Inflyttning till städerna ökade och 1965 antog riksdagen det s.k. miljonprogrammet – under tio år skulle det med hjälp av statliga bidrag byggas en miljon nya bostäder. De flesta i flerfamiljshus men en tredjedel kom att bli friliggande villor och radhus. Idealet var den lättskötta och praktiska villaträdgården. (21)

Under 1970-talet bidrog ett ökat miljömedvetande och ”gröna vågen effekten” även till ett nyvaknade intresse för husbehovsodling och trädgårdsskötsel. Detta bidrog bl.a. till att

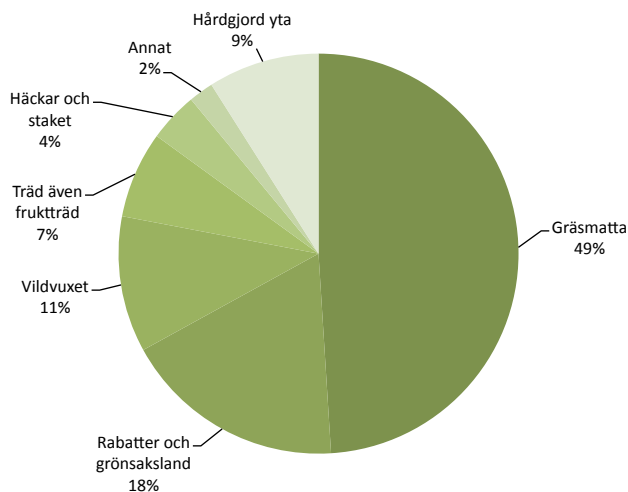

Diagram 4. Villaträdgårdens ytfördelning. Medelareal 1 444 m².

Källa: Rur, Mira., 2010. Measuring Garden Footprints, SLU (18).

allt fler odlingslottsområden anlades i och kring städerna. I villaträdgårdarna märktes odlingstrenden mindre. I 1980-talets rekreationspolitiska strävanden ingick vidare att erbjuda medborgarna möjlighet till trädgårdsodling som en form av närrekreation.

Vid 1980-talets slut byggdes årligen mellan 25 000–30 000 villor för att vara som lägst 1993 med endast 3 200 nyproducerade villor. Nu styrdes inte längre byggandet av statliga normer och låneregler, med en mer individuell utformning som resultat. Tomtstorlekarna minskade i förhållande till husets storlek som växte. Trädgården fick en renässans och lyftes fram som en konstform. Trädgårdar skapades i stället för att anläggas. Även trädgårdsarbetet lyftes från ett nödvändigt ont till ett självändamål för skönhetsupplevelser, sinnesintryck, meditativ och reflekterande verksamhet till skaparglädje och nyttig motion. Även ett nytt intresse för nyttoodlingen väcktes. (21)

I slutet av 1990-talet stabiliserade sig nyproduktionen på ca 7 000 hus per år. I början av 2000-talet ökade åter produktionen till ca 13 000 småhus för att 2010 ligga på knappt 9 000. En tredjedel av alla producerade småhus avser nu gruppbyggda småhus för försäljning (16h). Under 2011 och rådande lågkonjunktur har produktionen avmattats med ca 13 procent (16n).

Under denna period har villaträdgårdarnas möjlighet att hysa och förstärka biologisk mångfald uppmärksamats. Utformningen av trädgårdarna är individuell. Andelen hårdgjorda och stensatta ytor har ökat i trädgården. Det blir vanligt med kuperade tomter och med behov av slänter och stödmurar. Tomterna minskar i storlek men en önskan om små odlingsytor i trädgården ökar igen. (21)

Hur disponeras villaträdgården

Hur tomterna i anslutning till våra småhus disponeras skulle kunna ge en bra indikation om hur trädgårdarna används och om dess innehåll. Tyvärr saknas bra heltäckande undersökningar om detta. Men i en undersökning från år 2010 av Mira Rur vid

Sveriges lantbruksuniversitet, där svenska trädgårdars ekologiska fotavtryck jämfördes med engelska trädgårdars, framkom information som ger en fingervisning om hur det kan se ut i den svenska villaträdgården.

Den genomsnittliga trädgårdsytan var på 1 444 m², den byggda arealen obeaktad. Gräsmattan var prioriterad och upptog nästan hälften eller 49 procent av ytan. Rabatter och grönsaksland utgjorde tillsammans 18 procent. Tyvärr redovisades dessa ytor tillsammans. Man kan anta att andelen grönsaksland är betydligt mycket mindre än andelen rabatter, där det kan växa allt från ettåriga blommor till perenner och prydnadsbuskar. Trädgårdarna var till 11 procent vildvuxna eller bestod av naturmark, medan 9 procent av ytan var hårdgjord med sten och grus. Träd och fruktträd upptog sju procent av ytan och häckar och staket 4 procent, medan andelen bar jord och vatten utgjorde mindre än 1 procent. (18)

Utifrån denna fördelning av trädgårdsytan kan man utläsa att trädgårdarna i huvudsak är gröna med en dominerande del gräsmatta. Andelen hårdgjord yta är mindre än en tiondel. I en äldre undersökning från 1985 var gräsytan något mindre medan andelen hårdgjord yta var ungefär den samma (5). Enligt rådgivarna stämmer det bra att gräsmattan dominerar i trädgårdarna och ju större trädgård, desto större andel gräs. I nyare, ofta mindre trädgårdar, är andelen hårdgjorda ytor större.

Sveriges trädgårdar är gröna med stor andel gräsmatta.

Mira Rurs undersökningen från 2010 visar också att det är vanligt med frukt och bär i våra trädgårdar. I en äldre undersökning från 1985 fanns det i medeltal 8 bärbuskar, 2,6 äppelträd, 0,7 päronträd, 1,0 plommonträd och 1,1 körsbärsträd i våra trädgårdar. Den fördelningen kan stämma rätt bra än i dag och bekräftas även av det vi producerar i våra trädgårdar. Handeln ser en ökad efterfrågan på fruktträd och bärbuskar. I alla de nya trädgårdarna som beskrivs i slutet av rapporten finns det fruktträd och bärbuskar om än i varierande antal.

Enligt trädgårdsrådgivarna är prydnadsväxter prioriterade i våra trädgårdar. Trädgården är framförallt en estetisk inramning till huset och en del av boendemiljön. På samma sätt som man inreder inne inreder man ute och trädgården ses av många som en uteplats. Vi har i större utsträckning börjat använda trädgården som en förlängning av huset och använder den både som kök och vardagsrum. I handeln efterfrågas större växter för snabbare resultat och krukor och inredningsdetaljer säljer fortsättningsvis bra.

Bland fritidsodlarna finns även en tendens mot ökad specialisering. Det kan t. ex. vara en ambition att öka sin husbehovsodling. Här nämner rådgivarna att de flesta trädgårdar har någon form av nyttoodling om än i mindre omfattning. Det finns även ambitioner att skapa en "naturlig trädgård" eller att odla någon särskild typ av växter, t.ex. specialodlingar av ovanliga växter.

Trädgården är framförallt en grön estetisk inramning till huset och en del av boendemiljön.

– Attityder till trädgården

I undersökningen från 2010 (18) frågades också vilken attityd man har till trädgård, om man upplever den som arbete eller som en ren fritidssysselsättning. Hela 87 procent uppgav att den är en fritidssysselsättning och endast 1 procent klassade den som arbete. Medan 11 procent ansåg den vara både fritidssysselsättning och arbete. För 1 procent var den en livsstil. Det är kanske i denna procent som de specialiserade fritidsodlarna finns.

Enligt rådgivarna är avkopplingen den största behållningen för trädgårdsägarna. Men man framhåller även att möjligheten att få utöva ett intresse är viktig för många. Att trädgårdens stora behållning är avkoppling och rekreation vittnar även de sex trädgårdsägarna om, som berättar om sina nya trädgårdar. Trädgårdsintresset verkar dessutom växa när man skaffar trädgård.

Enligt en undersökning från år 2009 som baserar sig på blogginlägg är det framförallt den naturlika och vilda trädgården, en trädgård att må bra i och den designade och konstnärliga trädgården som diskuteras i svenska blogginlägg. Det finns även en längtan efter ett enklare mindre hektiskt liv som trädgården kan ge. Det traditionella uppskattas och exemplifieras med att vi gärna diskuterar hur man tar tillvara ätliga produkter från trädgården. I bloggsfären är det framförallt kvinnor mellan 30 och 60 år som diskuterar trädgård. Det är i denna grupp det största uttalade intresset för trädgård finns och diskussionsämnena ger en bra bild av vad som engagerar och är aktuellt (10a).

I trädgården vill vi i fram för allt koppla av och må bra samt även utöva våra olika intressen inom trädgårdsområdet.

Vad odlas för husbehov?

I merparten av våra trädgårdar och hem finns någon form av nyttoodling. Den kan vara allt från kryddor i kruka, grönsaker i pallkrakar till större köksträdgårdsodling med grönsaker, fruktträd och bärbuskar. Men nyare uppgifter om vad vi konsumerar och producerar av ätliga grödor från egna trädgårdar och odlingar saknas i offentlig statistik. Fram till 1996 fanns uppgifter om detta med i SCBs hushållsbudgetstatistik, Utgiftsbarometer (16p). Se Tabell 11. Totalt konsumerades då ungefär 210 miljoner kg egna vegetabilier av de svenska hushållen.

Även Jordbruksverket som svarar för beräkningen av livsmedelskonsumtion i landet har tidigare haft med naturakonsumtionen, där den egen trädgårdsproduktion ingick, i beräkningarna. Numera ingår endast potatis som naturakonsumtion i konsumtionsberäkningarna och schablonmässigt antas den omfatta 55 miljoner kg (15a). Mängden överensstämmer väl med den 58 miljoner kg som produceras enligt SCBs undersökning om fritidsodlad potatis från 2002.

Under år 2012 kommer Jordbruksverket att genomföra en förhållandevis omfattande undersökning om vad som produceras och konsumeras av ätliga produkter från landets trädgårdar.

Tabell 11. Hushållens konsumtion av egna vegetabilier år 1996. Anges i kg. Miljoner kg (Mkg).

Avser konsumtion av egna producerade livsmedel, som potatis, vitkål, sallad, gurka, tomat, lök, purjolök, morötter, äpplen, päron, jordgubbar, hallon, vinbär, plommon, saft och mos.

Produkter	Kg/hushåll 1996	Totalt Mkg 1996	Procent
Potatis	25,0	92,4	44
Morötter och lök	4,6	16,8	8
Äpplen	6,8	25,2	12
Bär (odlade)	5,1	18,9	9
Saft och mos	10,3	37,8	18
Övriga vegetabiliska produkter	5,1	18,9	9
Totalt	57	209,5	100

Källa: SCB, Utgiftsbarometern 1996, specialbearbetning. Med reservation för felaktigheter p.g.a. av få svar.

Fritidsodlad potatis år 2002

Den senaste officiella undersökningen om vad vi producerar i våra trädgårdar handlade om potatis. Enligt en telefonundersökning genomförd av statistiska centralbyrån år 2002 produceras 58 000 ton fritidsodlad potatis i vårt land på en yta som uppskattas till 7 200 hektar. Som jämförelse uppgick den yrkesmässiga skörden av matpotatis i Sverige samma år till 609 000 ton fördelat på 23 000 hektar. (16m)

Den genomsnittliga storleken på potatislandet var 90 m². Drygt 20 procent av befolkningen i åldersintervallet 18–74 år odlade potatis. Män och kvinnor odlade ungefär i samma utsträckning men odling var vanligare bland de äldre. I åldersintervallet 55–74 år odlar nästan 35 procent egen potatis. Tillgång till fritidsodlad potatis har nästan en tredjedel av hela befolkningen. Skörden av den fritidsodlade potatisen räcker i genomsnitt två till sex månader. Med fritidsodlad potatis menas all potatis som inte odlas i kommersiellt syfte. (16m)

Fritidsodlingens matproduktion 2011

För att få fram en aktuell bild av vad som produceras och konsumeras av ätliga grödor i våra trädgårdar initierades under denna rapports utredningsarbete en undersökning, *Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse* (1). Fyra agronomstudenter har utfört undersökningen som ett projektarbete inom ramen för en agrosystemkurs vid Sveriges lantbruksuniversitet i Ultuna.

Undersökningen genomfördes som en enkätundersökning under hösten 2011. Ett noggrant utformat frågeformulär skickades till 500 slumpvis utvalda personer i åldern 18–74 år för att ge en representativ bild av fritidsodlingen i Sverige. Svarsprocenten blev 31 procent. Resultatet av undersökningen är rimligt i jämförelse med äldre siffror. Jordbruksverkets undersökning ger uppföljning under 2013.

– Många odlar ätliga grödor

Undersökningen visade att man i omkring 88 procent av Sveriges hushåll odlar ätliga grödor, vilket skulle betyda att nästan 5,9 miljoner människor i åldern 18–74 år i någon utsträckning har tillgång till egna produkter. Då är även odling på fönsterbräda och balkong medtagen. Den vanligaste platsen att odla

på var i den egna trädgården (56%) och den näst vanligaste vid sommarstugan (14%). Vi odlar även i fönster, växthus och på balkong samt på kolonilott. Andra ställen är på jordbruksfastighet och på gården vid bostadsrätten, se Diagram 5.

Den gröda som flest odlar går under samlingsnamnet kryddgrönt (73%). Här ingår dill, persilja och andra både ettåriga och fleråriga kryddor. Signaler om att kryddodling är populärt kommer från fler håll och bekräftas i denna undersökning. Vinbär (65%), rabarber (64%) och äpple (53%) är förväntat vanliga grödor. Mer förvånande är det att de är så många som odlar tomat (48%) och att fler odlar jordgubbar (42%) än potatis (31%). Däremot att många odlar sallat (42%) var väntat. Se Diagram 6 för alla grödor som var med i undersökningen.

Hela 88 procent av de svenska hushållen har i någon utsträckning tillgång till egna odlade produkter i sina hem och trädgårdar. De vanligast förekommande enskilda grödorna är vinbär, rabarber och äpple.

– Fritidsodlingens produktionskapacitet

Totalt, om man räknar med god skörd, kan uppemot 700 000 ton egenodlade grödor till ett värde av 30 miljarder kronor produceras av fritidsodlare enligt denna undersökning. De

viktjämsigt största grödorna är äpple (280 000 ton), vinbär (110 000 ton) och potatis (90 000 ton). Undersökningen visar att det finns en stor produktionskapacitet av mat i våra trädgårdar. I fritidsodlingen varierar skördeutfallet mellan odlarna och påverkas av årliga variationer.

Fritidsodlingens viktjämsigt största grödor är äpple, vinbär och potatis.

– Vad konsumeras färskt?

Den verkliga konsumtionen är förhållandevis liten i förhållande till produktionskapaciteten i fritidsodlingen, vilket indikerar att inte hela skördeutbytet tas tillvara. Vissa odlar men uppger ingen konsumtion, kanske blev det dålig eller ingen skörd detta år.

Den sammanlagda färskkonsumtionen av egna grödor uppgick till 74 000 ton med ett beräknat värde av 3 miljarder kronor. De grödor man äter mest av som färska är äpple, potatis, tomat, plommon, rabarber och sallat. Störst ekonomiskt värde har äpple, sallat och tomat. Se Tabell 12. Även sparris, jordgubbar och körsbär, som äts i mindre volymer, är mer värdefulla och ekonomiskt ungefär lika viktiga som potatis och plommon.

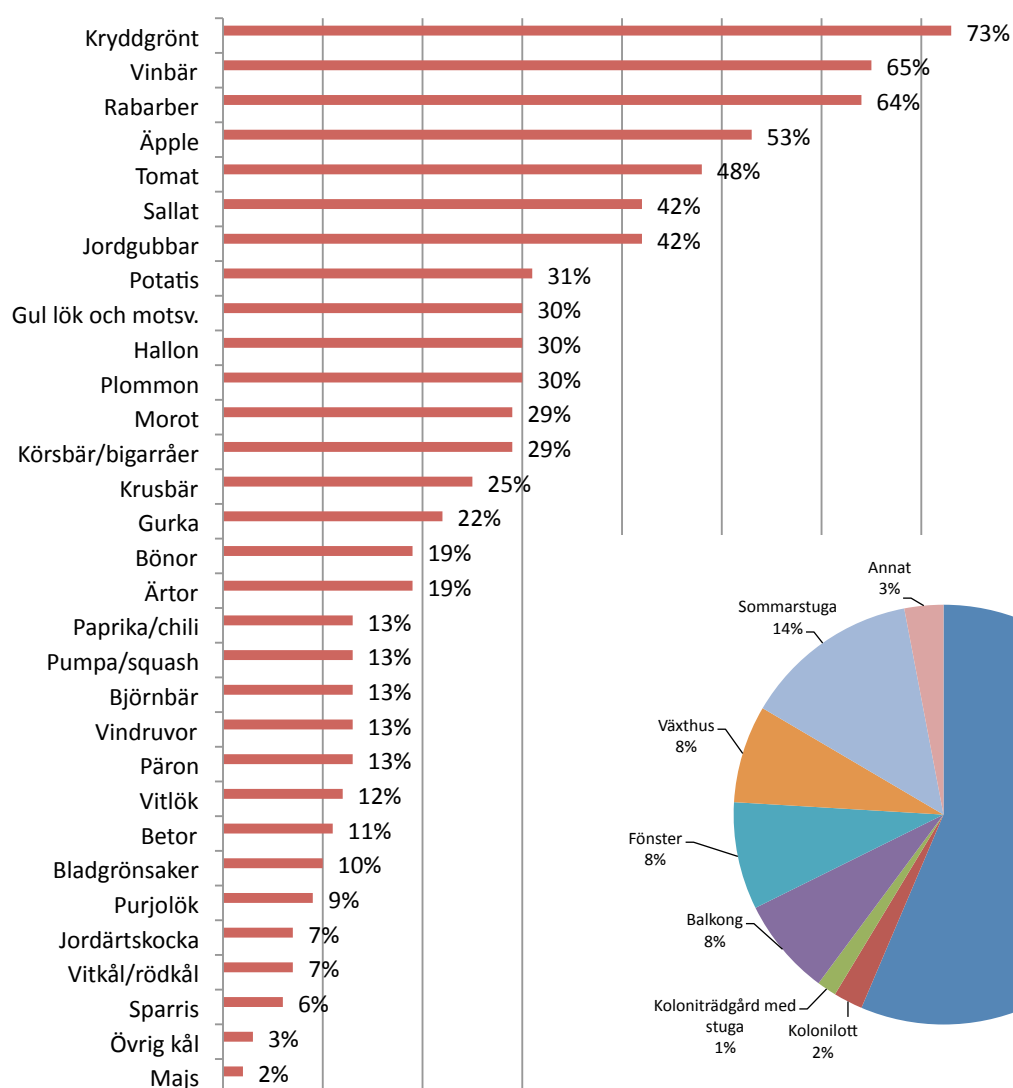
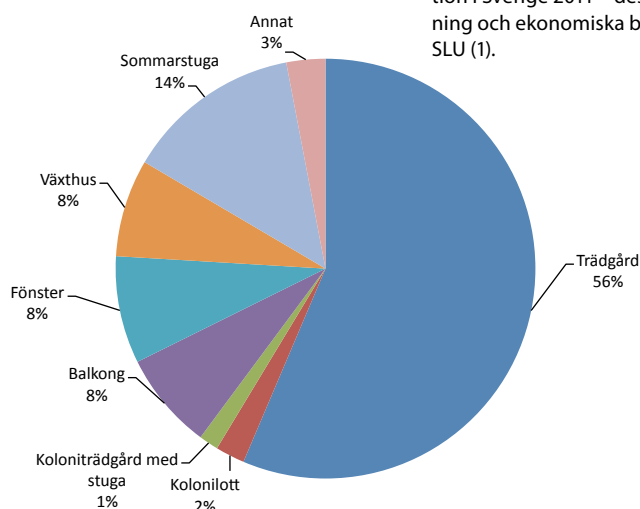

Diagram 6. Andel av fritidsodlare som odlar redovisade grödor. Procent.

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU, specialbearbetning (1).

Diagram 5. Fritidsodlarens odlingsplatser för ätliga grödor. Procent.

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

Förvånande i undersökningen är den stora tomatkonsumtionen. Men det är populärt att odla tomat och den finns hos nästan hälften av fritidsodlarna

Fritidsodlarna äter mest av färska äpplen och potatis, följt av tomat, plommon, sallat och rabarber.

– Vad lagras?

Utöver den direkta färskkonsumtionen lagrades 30 000 ton grödor i huvudsak potatis, äpplen, morötter och lök. Omkring 20 miljoner liter (motsvarar ca 20 000 ton) saft, sylt, mos och

gelé tillagades av frukt och trädgårdsbär och därtill frystes 9 miljoner liter som färska (motsvarar ca 4 500 ton). Drygt 100 000 liter kryddor torkades eller frystes in. Totalt skattas värdet av lagrade produkter till 2,4 miljarder kronor.

Man får utgå ifrån att ambitionen är att alla lagrade produkter tas tillvara och äts upp. Den höga andelen lagrade morötter förvånar eftersom de är svår att lagra med bra resultat. Se Tabell 13. Omkring 16 procent av odlarna ansåg att bristen på förvaringsmöjligheter begränsade deras odling.

Tabell 12: Färskkonsumtion och värdet av de viktjästigt sex största grödorna i fritidsodlingen år 2011. Miljoner kg (Mkg), Miljoner kr (Mkr)

Gröda	I medeltal per odlare, kg	Totalvikt Mkg	Andel av totalvikten, procent	Beräknat värde Mkr	Andel av totalvärdet, procent
Äpple	7,7	17	23	427	14
Potatis	16,9	15	20	147	5
Tomat	3,9	6	8	193	6
Plommon	3,4	5	7	163	5
Sallat	2,6	4	5,5	228	7
Rabarber	2,3	4	5,5	95	3
Övrigt		23	31	1 813	60
Totalt		74	100	3 064	100

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

Tabell 13: Färsklagrad potatis, äpple, morot och lök i fritidsodlingen år 2011. Miljon kg (Mkg), Miljoner kr (Mkr)

Gröda	I medeltal per odlare hushåll, kg	Totalvikt Mkg	Andel av totalvikten, procent	Ekonomiska värdet, Mkr	Andel av totalvärdet, procent
Potatis	29,1	12,4	40	123	27
Äpple	17,0	10,4	34	258	56
Morötter	12,3	5,2	17	52	11
Lök	6,2	2,8	9	25	5
Totalt	64,6	30,8	100	458	100

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

Tabell 14: Behandlade och lagrade grödor i fritidsodlingen år 2011. Miljoner liter (Mliter), Miljoner kr (Mkr)

Gröda	I medeltal per odlare hushåll, liter	Totalvolym Mliter	Andel av den totala volymen, procent	Beräknat värde Mkr	Andel av det totala värdet, procent
Sylt/mos/gelé	6,6	9,7	30	545	28
Saft	8,7	9,8	30	88	5
Inläggningar	5,3	2,9	9	184	10
Fryst frukt/bär	5,0	9,1	28	1006	52
Torkad frukt	3,8	0,8	2	46	2
Frysta kryddor	0,1	0,07	0,2	2	0
Torkade kryddor	0,1	0,04	0,1	57	3
Totalt		32,4	100	1 928	100

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

– Den totala konsumtionen och dess ekonomiska värde

Sammanfattningsvis konsumeras knappt 130 000 ton eller 130 miljoner kilo produkter som har sitt ursprung i våra trädgårdar till ett värde av 5,4 miljarder kronor, vilket baseras på denna undersökning. Utan att ha räknat och tagit med kostnader för att producera dessa produkter vinner den genomsnittliga fritidsodlaren i medeltal ca 1 600 kr på att odla själv i stället för att köpa produkterna enligt denna undersökning. Skulle produktionen och tillvaratagandet optimeras skulle förtjänsten kunna uppgå till ca 5 800 kronor.

Mest lönsamt för fritidsodlarna verkar vara att ta tillvara och frysa in egna frukter och bär, som står för det största enskilda värdet bland fritidsodlade grödor. Äpplen har ett stort ekonomiskt värde och bland grönsakerna har sallaten ett högt värde i förhållande till sin vikt.

I jämförelse med den totala konsumtionen av motsvarande produkter

Som tidigare nämnts svarar Jordbruksverket för beräkningen av livsmedelskonsumtionen i landet. De senaste uppgifterna avser år 2009 (15c). Totalkonsumtionen av produkter som vi även kan odla i våra trädgårdar är ungefär 1 500 miljoner kg.

Då ingår konsumtion av potatis med 465 miljoner kg, där är förutom färskkonsumtionen även förädlade potatisprodukter inkluderade men naturakonsumtionen exkluderad. Färska rotfrukter ingår med 100 miljoner kg och färska köksväxter med 400 miljoner kg. Därtill kommer frysta, torkade, inlagda, beredda eller konserverade rotfrukter och köksväxter på 205 miljoner kg. Vår konsumtion av färska och frysta bär av jordgubbar, hallon, svarta vinbär, blåbär och andra bär uppgår till ungefär 20 miljoner kg när andelen vilda bär är borträknad. Av färska äpplen och päron äter vi 120 miljoner kg och av färska körsbär, persikor, plommon och liknande stenfrukter 26 miljoner kg. Därtill kommer förädlade bär och fruktprodukter som saft, sylt, gelé m.fl. med ungefär 137 miljoner kg om man räknar med att exotiska frukter och skogsbär står för lika mycket.

Gör man då jämförelse mellan den totala konsumtionen på 1 500 miljoner kg och det som konsumeras av egna produkter på 130 miljoner kg så motsvarar det som produceras i fritidsodlingen ungefär 9 procent av den totala konsumtionen.

Jämförelsen är godtycklig och haltar eftersom varugrupperna inte är helt jämförbara och den totala konsumtionen baserar sig på hela befolkningen medan undersökningen om fritidsodlingen baserar sig på befolkningen mellan 18–74 år. Men det ger en fingervisning om storleksordningen av konsumtionen av

ätliga produkter från våra egna odlingar och att konsumtionen av frukt och grönt i landet är större än vad som framgår av den officiella statistiken när man räknar med fritidsodlingen.

I undersökningen om trädgårdens ekologiska fotavtryck (18) framkom att de som odlade grönsaker, frukt och bär uppskattade själva att de täckte 16 procent av sin konsumtion av dessa produkter.

Konsumtionen från egen odling motsvarar ungefär 9 procent av landets totala konsumtion av motsvarande trädgårdsprodukter av frukt och grönt.

Hela trädgårdsytan för matproduktion

Att det finns en stor potential till matproduktion inom fritidsodlingen konstaterades i rapporten *Fritidsodlingens möjlighet till livsmedelsproduktion 2008*. Även den utförd av agronomstudenter vid Sveriges lantbruksuniversitet. Här har man gjort beräkningar utifrån att man skulle odla på hela den då tillgängliga trädgårdsytan för fritidsodlare på 300 000 ha. På denna yta skulle man kunna producera ca 10 miljoner ton grönsaker vilket kan ge fullgod kost till 4 miljoner människor. En genomsnittlig villaträdgård skulle näringsmässigt kunna försörja nästan två (1,66) vuxna. (2). Naturligtvis finns det begränsningar och villkor i dessa uträkningar men de indikerar en stor produktionspotential. Det finns möjlighet att höja produktionsnivån inom fritidsodlingen.

Fritidsodling i jämförelse med den yrkesmässiga produktionen

Det är av intresse att jämföra den fritidsmässiga produktionen med den yrkesmässiga. År 2008 producerades yrkesmässigt nästan 250 miljoner kg (Mkg) köksväxter, 25 Mkg frukt och 13 Mkg bär i Sverige (15b). År 2010 producerades drygt 540 Mkg matpotatis, 23,5 Mkg äpple och 11,5 Mkg jordgubbar (15b, 15d).

Om man gör en jämförelse mellan de sista tre grödorna och fritidsodlingens kapacitet kan man konstatera att produktionen av äpple är mycket större i fritidsodlingen än i landets yrkesodling. Produktionen av jordgubbar är ungefär likvärdig medan potatisproduktionen är betydligt mindre i fritidsodlingen än i yrkesodlingen. Se Tabell 15.

I boken *Från jord till bord* (8) bedöms fritidsodlingen producera väsentligt större mängder än yrkesodlingen av äpplen, plommon, körsbär, röda och svarta vinbär, krusbär, hallon och rabarber – från två till tio gånger mer.

Tabell 15: Skörd av potatis, äpple och jordgubbar i jämförelse mellan fritids- och yrkesodlingen i Sverige. Miljoner kg (Mkg)

Gröda	Fritidsodling Produktionskapacitet år 2011, Mkg	Yrkesodling Skörd år 2010, Mkg
Äpple	280	23,5
Jordgubbar	10	11,5
Potatis	90	540

Attityder till odling

I undersökningen om fritidsodlingens matproduktion i Sverige 2011 (1) svarade man även på attitydfrågor av mer kvalitativ karaktär. Här framkom att de fyra vanligaste faktorerna som begränsar fritidsodlingen är avsaknad av tid, odlingsyta, intresse och kunskap om odling. De som odlade tyckte att mera tid var viktigast och de som inte odlade att större odlingsyta var viktigast. Faktorer som förbättrad eller försämrade ekonomi, bättre fysisk hälsa, förvaringsmöjligheter och att dela sitt odlingsintresse med familj eller bekanta ansågs mindre viktiga. Bland dem som odlade svarade 11 procent att ingenting skulle få dem att odla mer och bland dem som inte odlade svarade 26 procent att ingenting skulle få dem att odla mer. Det skulle innebära att det är endast omkring 210 000 personer eller tre procent av alla i åldern 18–74 år i landet som inte vill odla.

Tillgång till tid, odlingsyta, intresse och kunskap är faktorer som begränsar fritidsodlingen.

Vidare framkom att de flesta (80%) tycker att det är godare med egenodlade grönsaker än med köpta. Flertalet tycker även att det är miljövänligt att odla själv och man blir både mindre stressad av och sparar pengar på den egna odlingen. Men många tycker samtidigt att det är dyrt att odla. Den ekonomiska vinsten är naturligtvis även beroende av insatsen. Ungefär hälften instämmer i att det behövs kunskap för att odla sin egen mat och ungefär lika många anser att odling ger hälsosam rörelse. Däremot är det en mindre andel som instämmer helt med att det är roligt att odla. Av dem som svarade är det 20 procent som hade som mål att bli helt eller till stor del självförsörjande på grönsaker. Få tycker det är tidskrävande att odla men samtidigt är det tiden som i största utsträckning begränsar odlandet, vilket kan tyckas motstridigt. Kanske är det frågan om prioritering och att det finns så mycket annat man vill och måste göra. Så även om odlandet inte tar så mycket tid så finns det inte mer tid att avsätta. Att odling skulle vara fysiskt ansträngande är det inte många som anser.

För 20 procent av fritidsodlarna är målet att bli helt eller delvis självförsörjande på grönsaker.

Diagram 7. Vilka faktorer begränsar viljan att fritidsodla, både hos dem som odlar och inte odlar i dag. Procent.

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

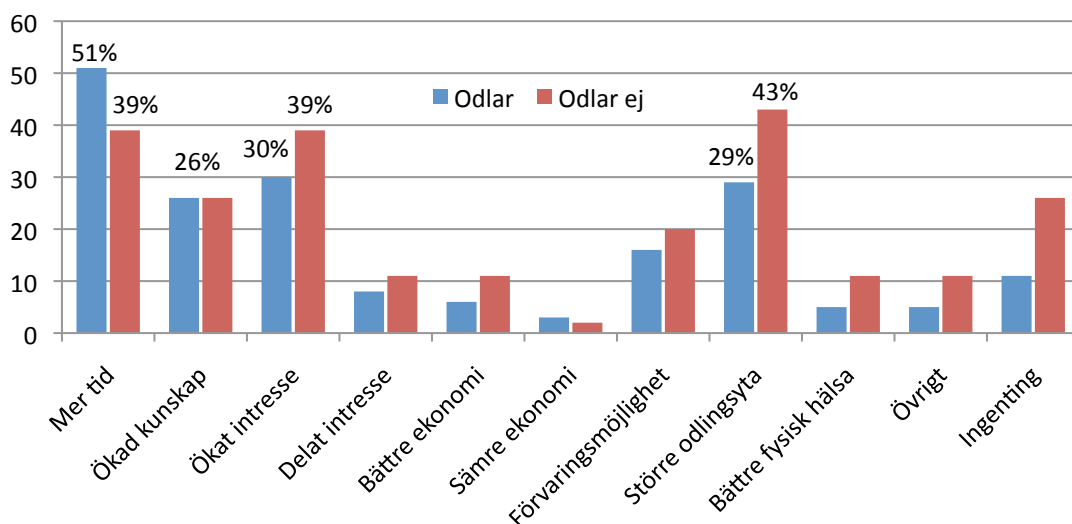
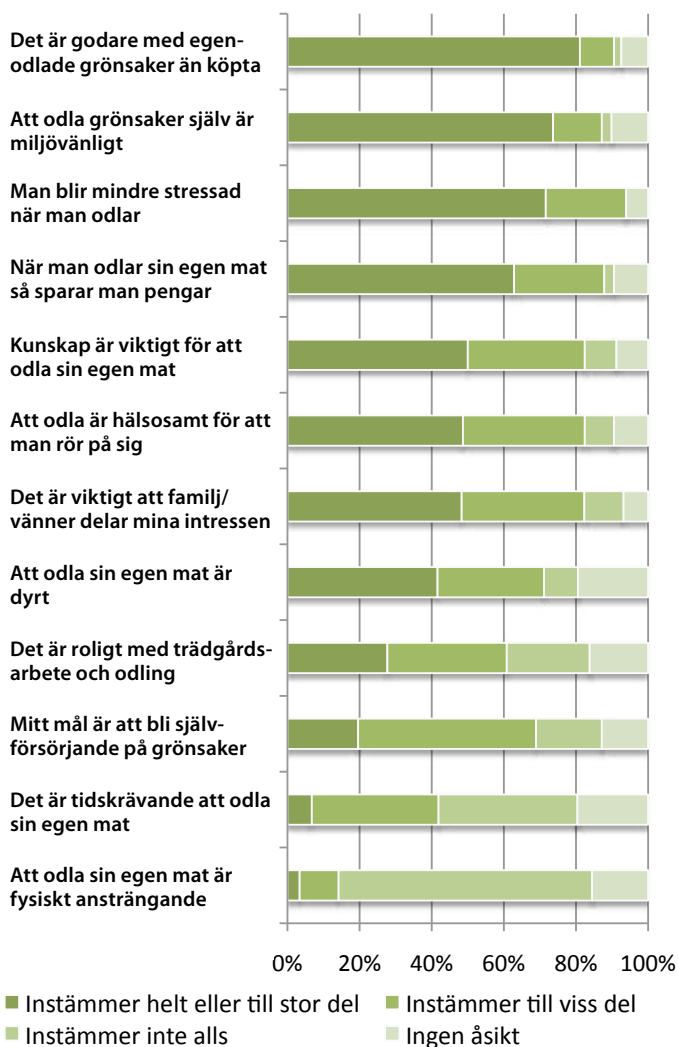

Diagram 8. Sveriges befolknings attityder till fritidsodling. Procent.

Källa: Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse, SLU (1).

Fritidsodlarna som konsumenter

Det stora trädgårdsintresset och det stora antalet trädgårdar skapar en marknad för olika trädgårdsprodukter. Även detta kan belysas genom offentlig och annan statistik. Uppgifter har även insamlats genom kontakter med företag och branschföreträdare.

Efter Sveriges inträde i EU år 1995 har den statliga kontrollen av vad som förs ut och in i landet minskat, vilket inte minst gäller levande växter. Det sker en oregistrerad handel som inte märks i den officiella statistiken. Vi reser mer och vi ökar hela tiden vår handel via internet (6). Det är även svårt att särskilja varor ämnade för konsumentförsäljning och för fortsatt produktion inom landet, vilket försvårar en bedömning av den totala försäljningen till slutliga växtköpare. Här saknas med andra ord bra marknadsundersökningar och denna genomgång kan ses som vägledande.

Det är även vanskligt att avgränsa vad som ska räknas som trädgårdsinköp. Begreppet trädgårdsprodukter innefattar många slag av både "levande och döda" produkter. Växter i motsats till "torra varor" (behöver inte vattnas) är vedertagen terminologi inom handeln med produkter för trädgårdar. Torra varor innefattar allt från jord till inredningsdetaljer. I det följande redovisas så många produkter som möjligt som kan sägas ha anknytning till trädgård. Tyngdpunkten ligger på växter ämnade för utebruk.

Nationalräkenskaperna

Enligt SCBs Nationalräkenskaperna, som beskriver landets sammantagna ekonomiska aktivitet och utveckling, uppgick hushållens "trädgårdskonsumtion", d.v.s. inköp av trädgårds-

produkter som blommor, trädgårdsväxter, fröer, jord, gödning och krukor för både inom- och utomhusbruk till 10,3 miljarder kronor år 2010 (fasta priser inklusive moms med år 2009 som referensår). Här ingår även närliggande produkter och tjänster som julgranar, artificiella växter och leverensavgifter för växter.

På större, motordriven utrustning och redskap för hus och trädgård spenderades 2,8 miljarder kronor och på mindre verktyg och utrustning 7,9 miljarder. Vad som används för trädgården respektive huset berättar inte statistiken men ungefärligen 1,4 miljarder respektive 1,2 miljarder är en kvalificerad skattning utifrån tidigare information (3).

Denna trädgårdskonsumtion steg rejält i början av 2000-talet med upp till tio procentiga uppgångar för att från år 2007 avta. År 2009 och 2010 har konsumtionen minskat med ca 3 procent årligen i jämförelse med motsvarande period föregående år. Med tanke på det något kärvare ekonomiska läget i landet kan man då anta att konsumtionen inte nämnvärt stigit under det senaste året utan bedöms ligga på ungefär samma nivå.

Under de senaste tio åren har trädgårdshandeln ökat men under senare år avmattats. Det finns ett samband mellan produktionen av småhus och försäljning av trädgårdsprodukter. I slutet på 1990-talet stabiliserade sig nyproduktionen på ca 7 000 småhus per år. I början av 2000-talet ökade produktionen och låg på ca 13 000 per år för att 2010 ligga på knappt 9 000. En tredjedel av alla producerade småhus avser gruppbyggda småhus (16h) och nya trädgårdar är oftast mindre. Under 2011 och rådande lågkonjunktur har produktionen av småhus avmattats med ca 13 procent (16n).

Med nationalräkenskaperna, som mätinstrument, skulle vi spendera ungefär 12,9 miljarder kronor på trädgårdsrelaterade produkter. Då är även en skattning av värdet av maskiner och redskap för trädgården inkluderat.

Nästan 13 miljarder kronor spenderas på trädgårdsrelaterade produkter enligt Nationalräkenskaperna.

Produktion av trädgårdsväxter

Produktions- och handelsuppgifterna i detta avsnitt ger en översiktlig bild av de trädgårdsväxter som omsätts i landet. Det är inte möjligt att urskilja vad som produceras och säljs för hushållen, utan redovisade uppgifter innefattar även försäljning till kommuner, Trafikverket, bostadsföretag etc. Prisuppgifterna är partipriser exklusive moms, d.v.s. inte konsumentpriser. Konsumentpriser inklusive moms bedöms uppgå till mellan två och tre gånger de angivna beloppen. Eftersom varugrupperna inte helt och hållet överensstämmer i produktions- och handelsstatistiken kan feltolkningar av statistiken inte uteslutas.

Totalt producerades år 2010 i Sverige trädgårdsväxter, innefattande plantskoleväxter, snitt- blommor, krukväxter och utplanteringsväxter, till ett nettovärde av ca 1,7 miljarder kronor (15g). Importen år 2010 av levande växter som lökar, stamknölar, rotnölar, sticklingar, plantskoleväxter, krukväxter, snittblommor, mossor, lavar, julgranar m.m. hade ett värde av 2,1 miljarder kronor medan exporten av motsvarande produkter uppgick till 75 miljoner kronor (15e). Till en del används växtimporten även för den svenska produktionen av färdigvaror och ingår då i det svenska produktionsvärdet.

– Produktion av plantskoleväxter

År 2010 fanns plantskoleväxter till ett värde av drygt 630 miljoner kronor i produktion i vårt land enligt Jordbruksverket (15g). Värdet har stigit med 300 miljoner kronor jämfört med uppgifter från 1999 i tidigare rapport (3). Det är speciellt lövfällande träd och fruktträd som kraftigt ökat i produktionsvärde men även perenner och lövfällande buskar. Man skall komma ihåg att många växter och speciellt träd har längre produk-

tionstid än ett år och säljs numera dessutom i större storlekar än tidigare och produktionsvärdet blir för högt på årsbasis. Produktionsvärdet och även antalet av rosor, jordgubbsplantor, bärbuskar, barrväxter och klängväxter har däremot minskat.

Importen av motsvarande produkter skattas av Jordbruksverket, till 307 miljoner kronor när importen av skogsträd är borträknad. I dessa siffror ingår även import av sticklingar, småplantor och ympkvistar som i sin tur vidareförädlas i de svenska plantskolorna. Exporten av motsvarande produkter skattas till drygt 21 miljoner. I handelsstatistiken ingår dock inte hela den faktiska handeln med plantskoleväxter eftersom en direktimport förekommer vid sidan om partihandeln (15e).

Enligt plantskolebranschen är det av Jordbruksverket beräknade produktionsvärdet av plantskoleväxter för högt. Deras egen skattning ligger på ca 350 miljoner kronor och det är speciellt de längre produktionstiderna för träd som Jordbruksverket inte har beaktat. Däremot är man samstämmig med värdet av importen som även den skattas till 350 miljoner kronor.

Det skulle betyda att det inom landet säljs plantskoleprodukter avsedda för såväl privata trädgårdar som bostadsföretag, offentliga miljöer m.fl. för omkring 700 miljoner kronor räknat i partipris exklusive moms. Hälften av omsättningen, 350 miljoner, beräknas gå till den enskilde konsumenten men då till ett bruttopris två till tre gånger högre än partipriset plus moms.

Trädgårdsägare och fritidsodlare köper således enligt det här resonemanget plantskoleväxter lågt räknat för omkring 875 miljoner kronor brutto per år. Motsvarande siffra år 1999 var 500 miljoner.

– Produktion av utplanteringsväxter

År 2010 producerades utplanteringsväxter, s.k. sommarblommor, till ett partiprisvärde exklusive moms av ungefär 143 miljoner kronor (15g). Motsvarande värde år 1999 var 151 miljoner och produktionsvärdet har minskat. Med tanke på att trädgårdsbranschen upplever att efterfrågan på sommarblommor ökar borde det finnas utrymme även för en ökande inhemsk produktion. Ur handelsstatistiken är det svårt att utläsa

Tabell 16. Produktion av plantskoleväxter i Sverige år 2010. Tusen kr (Tkr)

Produkt	Värde 2010 enligt SJV. Produktionsvärde exkl. moms. Tkr	Plantskolenäringens bedömning av värdet *	Känd Kvantitet 1 000 st.	Förändring sedan 1999
Rosor	10 600	lika	300	minskat
Jordgubbsplantor	10 200	lägre		minskat
Fruktträd*	66 100	lägre ca 40 000	200*	ökat
Lövfällande träd	318 700	lägre	400	ökat
Bärbuskar	3 600	lika	150*	minskat
Prydnadsbuskar	62 000	lika	1 700	ökat något
Perenner	78 300	lika	6 100	ökat
Barrväxter	14 300	lägre	300	minskat
Klängväxter	1 400	lika		minskat
Häck- och landskapsväxter	18 700	lika		minskat
Övriga plantskoleväxter	46 400			ökat
Summa plantskoleväxter	630 300	350 000		

Källa: Statens jordbruksverk, 2010. Trädgårdsundersökning 2010 års produktion (15g).

*bedömning och kvantitet enligt näringen, GRO plantskolor.

vad som importeras och exporteras inom denna varugrupp, eftersom utplanteringsväxter där ingår i posten krukväxter. Men förmodligen har importen ökat. Förutom det som säljs till privata konsumenter är kommuner, kyrkogårdar m.fl. stora köpare av utplanteringsväxter. Trädgårdsfackhandeln uppskattar att privatpersoner spenderar ca 1,2 miljarder i bruttopris inkl. moms på sommarblommor. Se Tabell 17.

Handel med trädgårdsväxter

Alla som säljer trädgårdsväxter är anmälningspliktiga hos Jordbruksverket. I dagsläget finns det drygt 500 trädgårdsbutiker eller motsvarande och 58 plantskolor i deras register. Plantskolorna har i huvudsak partiförsäljning medan trädgårdsbutikerna säljer direkt till konsument. Därtill tillkommer försäljningen av trädgårdsprodukter hos stor- och byggmarknader, blomsterhandlare, dagligvaruhandeln och torghandeln, vilka också vill tillgodose den trädgårdsintresserade allmän-

hetens behov. Trädgårdsföretagen Plantagen, Blomsterlandet och privata företag anslutna till kedjan Bo Grönt antas omsätta ungefär entredjedel av trädgårdsmarknaden tillsammans enligt egna uppgifter.

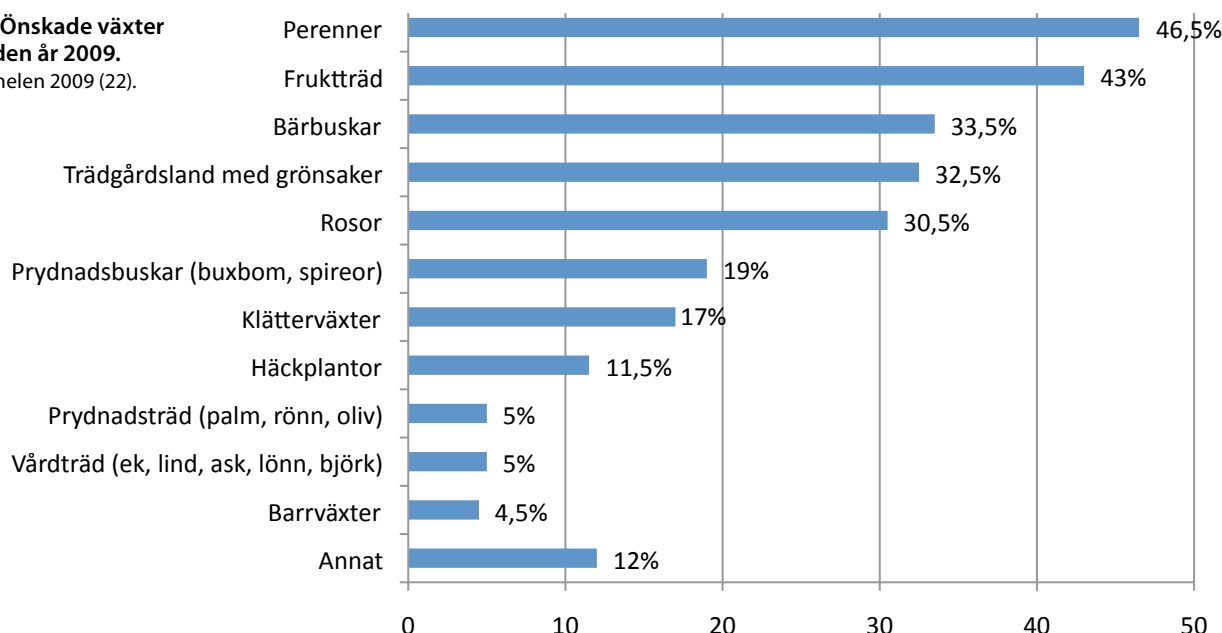
Vid inköp av trädgårdsprodukter uppskattar de flesta kunder att butiken har bra priser (53%), därefter prioriteras bra kunskap om växter och trädgård (46,5%), sedan sortimentet (39,5%), bra kundservice (16%) och ett djupt sortiment (6%) enligt villapanelen 2005 (22).

– Vilka växter efterfrågas?

Efterfrågan på stora plantor ökar i allt från sommarblommor till träd, medan efterfrågan på sticklingar och mindre plantor minskar. Den utvecklingen konstaterades även i den tidigare undersökningen och utvecklingen håller i sig. Trädgårdsägare vill snabbare nå den funktion som växter ger i form av insynsskydd och prydnad. Det kan enligt rådgivare leda till att för-

Diagram 9. Önskade växter till trädgården år 2009.

Källa: Villapanelen 2009 (22).

ståelsen för och kunskapen om odlandet och den levande växten minskar bland den vanliga villaägaren som inte är genuint trädgårdsintresserad.

Nu flyttar uteväxterna in och odlas i krukor och andra kärl. Efterfrågan på så kallade medelhavsväxter som citrus, lager och oliv ökar medan försäljningen av traditionella krukväxter är ganska oförändrad. Det har länge varit stor efterfrågan på kryddväxter och den verkar inte mattas av.

Av trädgårdsväxterna har rosorna behållit sin ställning med jämn efterfrågan de senaste tio åren. Gammaldags buskrosor samt remonterande doftande sorter är populära. Efterfrågan på prydnadsbuskar är ganska konstant men det är större storlekar och kvalitéer som i högre utsträckning efterfrågas nu jämfört med för tio år sedan. Förutom blomning värdesätts nu i större utsträckning även andra egenskaper som växtsätt, bladverk, doft och höstfärg.

Efterfrågan på lövfällande träd finns och det är framförallt små träd som t. ex. dvärgsyren som ökat i popularitet liksom prydnadsaplar och silverpäron. I nyare mindre trädgårdar föredras klippta häckar och avenbok och liguster är populära växtslag.

Efterfrågan på vintergröna bladväxter har ökat. Den aggressiva svampsjukdomen, *Cylindrocladium buxicola*, på buxbom påverkar nu sortimentet och ersättningsväxter behövs. Efterfrågan på barrväxter är fortfarande låg och även häcktujan, som varit mycket populär, är på tillbakagång. Även försäljning av rododendron och azaleor har minskat.

I den tidigare undersökningen var fruktträden på tillbakagång men nu ökar efterfrågan. Ett företag ser en försäljningsuppgång på 20 procent på fruktträden under 2011. Traditionella växtslag som äpple, plommon och vinbär är populära men det finns även ett ökat intresse för ett bredare sortiment och bl. a. nämns buskblåbär som en storsäljare under senare tid.

Perenner säljer bra och även här är det alltmer stora exemplar som efterfrågas. Vi köper perenner under hela säsongen, gärna blommande. Försäljningen av sommarblommor fortsätter stiga och ökningen benämns till och med som kraftig.

Vi i villas undersökning om vad man ville ha i sin trädgård sommaren år 2009 stämmer bra överens med branschens egen bedömningar om vilka växter som är populära och hur de viktas av trädgårdsägare. Frågepanelen har fått välja tre av de på förhand givna alternativen. Perenner är det man helst har i trädgården (46,5%) följt av fruktträd (43%), bärbuskar, grönsaksland och rosor på över 30 procent vardera. Barrväxter är minst eftertraktade (4,5%). Se Diagram 9.

Totalförsäljningen av portionsfrö är ganska konstant men med en ökning på grönsakssidan med kanske 20 procent under en femårsperiod. Den efterfrågan såg man inte för tio år sedan (3). Vi efterfrågar i större utsträckning speciella sorter och köper även dyrare frö. Däremot är det många frågetecken om hur det nya frödirektivet från EU med registrerings- och kontrollavgifter kommer att påverka fröutbudet framöver.

Även efterfrågan på småplantor av grönsaker, som tidigare såddes från frön ökar. Det kan vara en utveckling i linje med

den ökande efterfrågan på större plantor eller ett uttryck för ett större intresse av nyttoodling. I Diagram 9 ser man att fler än 30 procent vill ha ett trädgårdsland med grönsaker i sina trädgårdar.

Försäljningssammanställning från branschen

I nedanstående tabell presenteras ungefärliga värden på en uppskattad omsättning av större varugrupper av aktörer på marknaden, värdefull information som de tacknämligt delat med sig av när annan mer ingående statistik saknas. Samma fråga gjordes år 2000 och en godtycklig jämförelse görs av utvecklingen sedan dess. Ingen större hänsyn har tagits till förändring av penningvärdet.

Trädgårdsmarknaden uppskattar bruttoomsättningen för produkter till trädgården till omkring 14 miljarder kronor (detaljhandelspriser inkl. moms) år 2011, vilket är något högre än de officiella siffrorna i nationalräkenskaperna på 12,9 miljarder. Får vi själva uppskatta vad vi spenderar på trädgårdsprodukter och blommor är vi mera blygsamma och uppskattar det till 7,6 miljarder (17).

Torra produkter

I en godtycklig jämförelse, med uppgifter från tidigare undersökning år 2000, har värdeökningen av de olika varugrupperna levande som torra varit förhållandevis jämn. Bland de torra produkterna är det jord och torvprodukter, trädgårdsmaskiner och redskap och försäljningen av växthus som proportionellt ökat mest.

Från leverantörshåll bekräftas att försäljningen av packade jordprodukter ökar. Nya produkter tas fram och storleken på förpackningarna anpassas för mindre trädgårdar. Efterfrågan på produkter för balkong och mindre trädgårdar ökar. I en kundundersökning som Blomsterlandet gjorde 2011 framkom det att hälften av kunderna handlade till balkong eller mot-

Utvecklingen att trädgårdarna mer och mer blir en del av hemmet som man vill inreda i likhet med andra rum håller i sig. Andelen inglasade balkonger och uterum, samt växthus kan antas öka och syns i den ökade efterfrågan på medelhavsväxter. Det säljs fortfarande mycket krukor och motsvarande till våra trädgårdar även om försäljningen och efterfrågan verkar ha mattas av något.

Mark, markbyggnad och trädgårdsanläggning

Utöver hittills nämnda produkter finns en viktig och stor ”produktgrupp” som ofta glöms bort, nämligen investeringarna i trädgårdsmark, markbyggnad (schaktning, dränering, jord m.m.) samt själva trädgårdsanläggandet. Dessa kostnader ingår ofta i inköp och kostnader för fastigheten. Många trädgårdar och planteringar får en dålig start, med bristfällig mark, dränering och jordlager. Nya trädgårdar anläggs till en del av byggföretagen och av den nyblivne trädgårdsägaren själv.

Allt fler väljer att ta hjälp med planerings- och anläggningsarbetet i trädgården. FORs rådgivare ser ett ökat intresse för trädgårdsdesign och antalet företag som erbjuder planeringstjänster växer. Bland de sex nya trädgårdsägarna som beskrivs senare i rapporten är det hälften som i någon form tagit hjälp med planeringen och en tredjedel med anläggningsarbetet.

Inom Sveriges Trädgårdsanläggares förening (STAF) räknade man år 2000 med att högst en tiondel av trädgårdarna kring nybyggda småhus anläggs med hjälp av fackfolk. I dag vill man inte ange någon procentsats. Från trädgårdsfackhandeln ser man en ökad efterfrågan på färdiga planteringar och anläggningsjobb. Sedan år 2009 kan man få skattelättnader, det så kallade RUT-avdraget, när man anlitar företag för enklare skötseluppgifter i trädgården.

Enligt en undersökning gjord av Husqvarna 2011 värderas en fastighet med en välskött trädgård 13 procent högre än motsvarande med en mindre attraktiv trädgård. Man räknar med att pengar man investerar i sin trädgård ger en utdelning vid försäljning på 2,8 gånger pengarna (10b).

svarande. Denna utveckling är det många som ser. Man satsar på produkter till balkong och uterum. Det kan vara allt från mindre jord- och gödselförpackningar till självbevattnande odlingssystem anpassade för fönster, balkong och uterum.

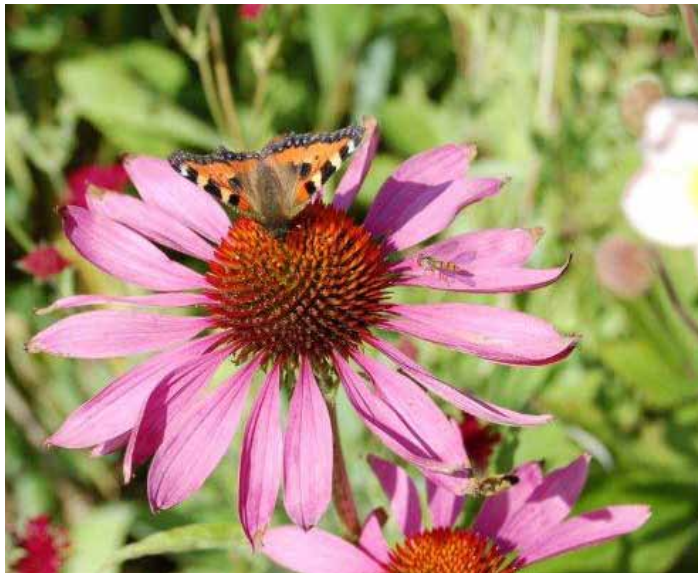
Efterfrågan och försäljningen av växthus och inglasade uterum ökar enligt marknadsaktörer även om inga exakta uppgifter ges. Enligt tidningen Vi i villa planerade ungefär 7 procent i deras frågepanel att köpa eller att skaffa ett växthus år 2009 (22). 8 procent av de som odlar nyttoväxter gör det i växthus (1).

Försäljningen av komposter verkar dock stagnera. Omkring 50 procent av villaägarna uppger att de redan har kompost i någon form och troligt är att den andelen är ganska konstant.

Tabell 17. Hushållens bruttoomsättning av utvalda trädgårdsprodukter enligt skattningar av aktörer på marknaden år 2011 i godtycklig jämförelse med motsvarande skattning år 2000. Miljoner kr (Mkr).

Källa: Huvudsakligen Trädgårdskedjan BoGrönt

Växter	Uppskattat värde år 2011 i Mkr	Utveckling sedan år 2000	Torra produkter	Uppskattat värde år 2011 i Mkr	Utveckling sedan år 2000
Krukväxter	2000–3000	minskat	Bekämpningsmedel	150	lika
Snittblommor exkl. tulpaner	3500–4000	ökat	Jord & torv	1000	ökat
Snitttulpaner	1000	ökat	Gödselmedel	200	ökat
Plantskoleväxter	1000–1200	ökat	Teknik och bevattning	200	ökat
Utplanteringsväxter	1100–1200	ökat	Trädgårdsmaskiner/redskap	1500	ökat
Blomsterlök	300–500	minskat	Kompostbehållare	70	minskat
Frö, portionsförpackat	250–300	lika	Kompostkvarnar	60	minskat
Gräsfrö	150	ökat	Växthus	150	ökat
			Krukor, utomhus	300	lika
			Möbler	600	ökat

Övrigt

Miljömedvetenhet hos fritidsodlare

Trädgårdsägaren i allmänhet kan antas vara ungefär lika miljömedveten som befolkningen i stort. Svaren från rådgivarna ger ingen enhetlig bild av gruppen som helhet. Här finns alla kategorier både medvetna och omedvetna och även kunskapsnivån varierar. Man kan även tro sig odla ekologiskt och miljövänligt i trädgården utan att egentligen veta vad det innebär. Det verkar vara det personliga intresset och kunskapen i miljöfrågor som styr snarare än att man är trädgårdsägare. Däremot odlar den miljömedvetna gärna för miljöns skull och för att påverka resursförbrukningen enligt FORs rådgivare.

Bland de sex nya trädgårdsägarna är det fyra av sex som säger sig odla utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel. Lika många förökar egna växter medan hälften av trädgårdsägarna medvetet försöker gynna den biologiska mångfalden i trädgården. Alla trädgårdsägarna har någon form av kompost i sina trädgårdar och det finns ett kretslopp av näringsämnen och mullämnen i trädgården. Alla dessa parametrar kan vara ett mått på miljömedvetenhet hos trädgårdsägaren av i dag.

Enligt tidningen Vi i villas villapanel fanns det ett komposteringsystem i hälften av alla trädgårdar år 2005, medan det endast är 4 procent som önskar sig ett nytt sådant till trädgården. Att 50 procent av landets trädgårdsägare komposterar i större eller mindre omfattning kan vara en ganska rättvisande siffra.

I undersökning om trädgårdens ekologiska fotavtryck* från 2010 (18) framkom att trädgårdsägaren i Sverige gör ett mycket större fotavtryck än de som odlar ekologiskt i England. Det finns med andra ord möjlighet att spara på resurser i trädgårdsodlingen. Enligt denna undersökning bör man framför allt undvika transporter. Man kan i större utsträckning använda hemmagjorda näringslösningar och växtskyddsmedel, äta grönsaker och frukt färska eller använda alternativa förvaringsmetoder till kyl och frys, kompostera istället för att köpa jord, använda mer regn- och grävatten, ta tillvara egna frön, samt använda redskap av bra kvalitet och manuella redskap

framför bensindrivna – allt för en mera ekologisk och hållbar trädgårdsodling.

* Ekologiska fotavtryck kan sammanfattas som den totala, biologiskt aktiva land- och havsytan som krävs för att upprätthålla en befolknings livsstil.

Ungefär hälften av landets trädgårdsägare kan antas kompostera i någon utsträckning.

Användning av bekämpningsmedel

Under 2010 såldes enligt Kemikalieinspektionen 8 615 ton kemiska bekämpningsmedel räknat i verksamma substanser i Sverige. Övervägande delen (76,2%) gick till industrin i första hand för tryck- och vakuumimpregnering av virke. I jordbruket användes 17,1 procent, i skogsbruket 0,3 procent, i yrkesmässig trädgårdsodling 1,1 procent och hushållen stod för 5,3 procent eller 458 ton.

Till sina trädgårdar köpte hushållen totalt 410 ton växtskyddsmedel, här ingår 390,6 ton ogräsmedel 15,9 ton avskräckningsmedel samt 3,5 ton insektsmedel. Järn(II)sulfat som ingår i mossmedel och räknas till ogräsmedel är den volymmässigt störst på 203 ton. Sedan 2009 har förbrukningen minskat med 65 ton men ökat med 75 ton sedan 1999. I siffrorna saknas ättiksyra för ogräsbekämpning, eftersom ingen uppdelning görs mellan yrkesmässig och privat användning, men användningen har ökat (11).

Trädgård i media

Reportage om trädgård och odling är vanligt förekommande i vecko-, dagstidningar och andra magasin samt även i lokaltidningar. Under 1990-talet började det ges ut renodlade trädgårdstidningar riktade till den intresserade allmänheten. Till dem hör Allt om trädgård och Allers trädgård som är de nuvarande största trädgårdstidningarna och tillsammans når ca 430 000 läsare (17). Fler trädgårdstidningar har tillkommit

under senare tid. Många tidningar kombinerar inredning, hus och hem med trädgårdsreportage.

Trädgårdsliv är en magasinstitidning med egen inriktning som funnits sedan 2008 och har en upplaga på 10 000. Natur och trädgård är en tidning med djup som funnits sedan 1986 och ökar stadigt och når ca 15 000 läsare enligt egen uppgift. Därtill kommer medlemstidningar och medlemsblad som ges ut inom de olika trädgårdsorganisationerna för fritidsodlare. Störst är Hemträdgården, Koloniträdgården och Trädgårdsamatören med en sammanlagd upplaga som bedöms nå ca 180 000 läsare.

I de olika tv-kanalerna finns ett utbud av både svenska och utländska trädgårdsprogram. Sveriges televisions senaste egna produktionsserie av trädgårdsprogram hette Trädgårdsfredag

och sågs av ca 500 000 tittare per program. Det bedöms som en hög siffra av SVT 2 en fredagkväll med stor konkurrens från andra program.

I dag sker informationsspridning och kommunikation i stor utsträckning via internet. År 2010 gjordes till exempel en global utredning om vad som intresserar trädgårdsälskare utifrån vad som diskuterades i trädgårdsbloggar. Då undersöktes för Sveriges del knappt 47 000 blogginlägg (10a). Söker man på ordet trädgård, via sökmotorn Google på internet fick man i februari 2012 nästan 19 miljoner träffar. Odling gav drygt 2 miljoner träffar och fritidsodling knappt 8 000 träffar.

Ordet trädgård ger 19 miljoner träffar på internet.

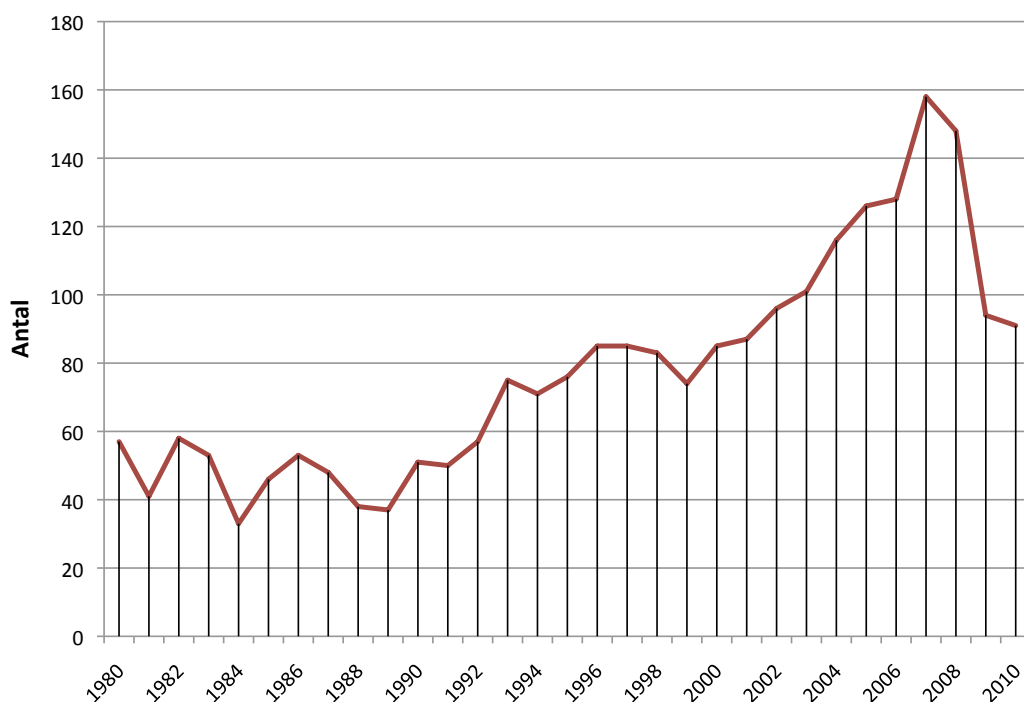

Diagram 10. Trädgårdsböcker på svenska registrerade i LIBRIS åren 1980–2010. Antal per år.

Allt flera trädgårdsmässor, skördefestivaler och liknande arrangemang riktade till den intresserade allmänheten anordnas ute i landet. I Stockholm finns det exempelvis två stora trädgårdsmässor på våren med ungefär 80 000 besökare sammanlagt. Den trädgårdsmässa som funnits längst har under de senaste tio åren ökat besöksantalet med över 30 procent.

Utgivningen av trädgårdsböcker

Även utgivning av trädgårdsböcker kan antas spegla en eventuell förändring av intresset för trädgård och fritidsodling. Från år 1980 fram till 2010 har ca 2 400 böcker på svenska om trädgårdsskötsel och landskapsarkitektur registrerats i den omfattande biblioteks databasen LIBRIS.

I Diagram 10 visas resultatet av en sökning i databasen enligt biblioteksklassificeringssystemet SAB av böcker på svenska under klassificeringen trädgårdsskötsel (Qe) och landskapsarkitektur (Icu). Böckerna handlar om allt från krukväxtodling till trädgårdshistoria och landskapsarkitektur och kan vända sig både till yrkesmän och fritidsodlare.

Från 1990 har utgivningen av svenska trädgårdsböcker ökat i jämn takt, från ca 50 titlar per år, till 100 titlar år 2003. Under åren 2004–2008 utgavs det som mest trädgårdsböcker hitintills med en topp på nästan 160 böcker år 2007. Nu ligger nivån på ungefär 90 böcker per år. På grund av eftersläpning i registreringen i databasen är inte uppgifter för år 2011 medtagna men tendensen är sjunkande.

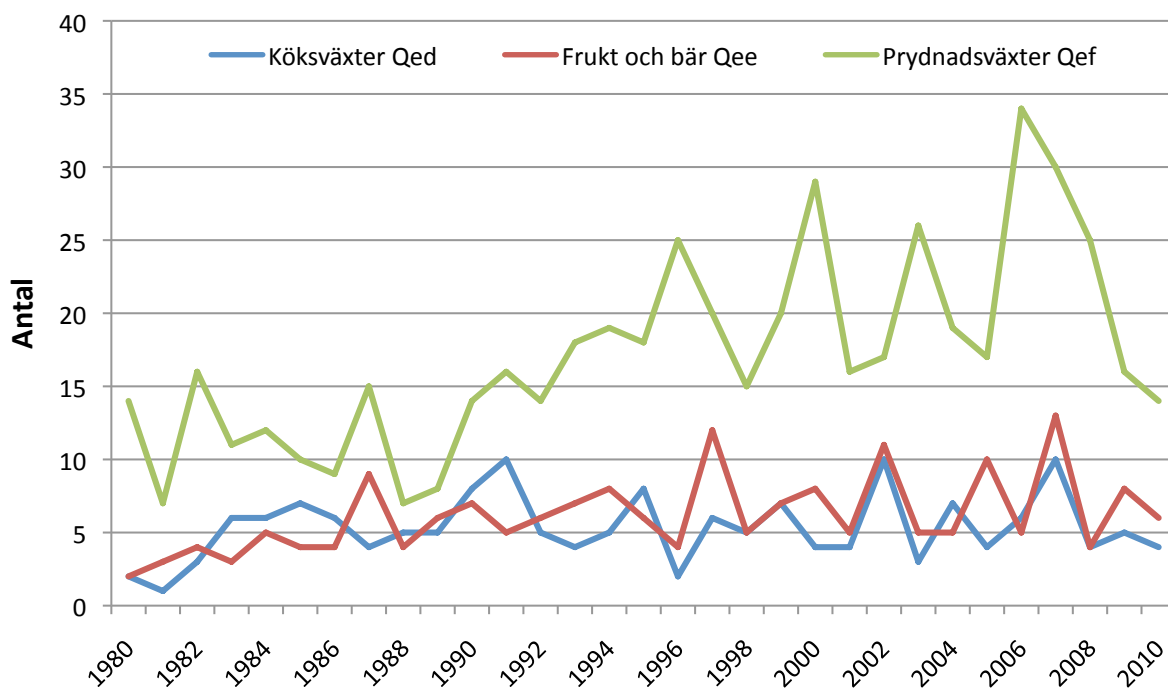
Det ges ut många trädgårdsböcker men betydligt färre än för några år sedan. Marknaden är kanske mättad. Samtidigt som även byggandet av småhus har avtagit i slutet av 2010-talet och dalar fortsättningsvis. Vi är inne i en lågkonjunktur som naturligtvis även sätter sina spår i utgivningen av trädgårdsböcker.

Flest trädgårdsböcker hitintills gavs ut åren 2007 och 2008, med omkring 150 titlar årligen.

Tittar man närmare på vad böckerna handlar om enligt klassificeringen för Köksväxtodling (Qed), Frukt- och bärodling (Qee) och Prydnadsväxtodling (Qef), så följer de den allmänna trenden i utgivning av trädgårdsböcker. Se Diagram 11. I jämförelse mellan dessa tre kategorier är det flest böcker om prydnadsväxter som ges ut och de är även dessa som ökat mest medan utgivningen av böcker om köksväxter och frukt och bär varit jämnare. Man kan notera regelbundna toppar i alla tre kategorierna. Förlagen har ambition att förnya sitt utbud regelbundet. Men bekräftar att det är prydnadsväxter som är av störst intresse.

Diagram 11. Trädgårdsböcker på svenska registrerade i LIBRIS åren 1980–2010 enligt klassificeringen för Köksväxtodling (Qed), Frukt- och bärodling (Qee) och Prydnadsväxtodling (Qef). Antal per år

Utveckling av intresset för trädgård

Enligt de flesta trädgårdsrådgivarna ökar intresset för trädgård bland befolkningen fortsättningsvis. Några menar att det är ett ganska oförändrat högt intresse för trädgård, vilket även bekräftas av statistiken tidigare i rapporten. Enligt statistiken är det ingen direkt ökning i andelen av befolkningen som sysslar med trädgårdsarbete och inte heller av dem som säger sig vara uttalat intresserade av trädgård. Snarare en liten nedgång. Dock verkar intresset i sig växa och utvecklas bland de intresserade.

Däremot har kunskapsnivån om trädgård generellt minskat i ett längre perspektiv hos befolkningen, enligt rådgivarna. Framför allt på grund av bristande kunskapsöverföring mellan generationerna. Dock bidrar media i dag med uppmärksamhet, information och lättillgänglig kunskap om trädgård som många kan ta del, inspireras och lära sig av. I dag är det även lätt att diskutera och fråga om trädgård via nätet. Dock finns en risk att felaktig information sprids. Ett påstående som sagts eller skrivits tillräckligt många gånger blir lätt en sanning. Enligt en undersökning av Blomsterlandet år 2011 ansåg endast 14 procent av deras kunder att de hade stora kunskaper om trädgård.

Trädgårdsrådgivarna svarar på frågor från allmänheten i ungefär samma utsträckning nu som för tio år sedan. Men frågorna har fått större bredd och berör allt från nyare exotiska grödor till grannrelaterad tomtgränsproblematik. Frågor om växtskydd och beskärning är fortfarande de vanligaste förekommande medans frågor om jord har minskat. Många vill få bekräftat uppgifter de fått via internet och även andelen frågeställare som är helt okunniga har ökat. Man ser även en ökning av resonemangsfrågor med fördjupande diskussioner. Vissa ser även en ökning av frågor om odling även om det är prydnadsväxterna som dominerar. Många framhåller det ökande intresset för design och även viljan att ta rådgivnings- och pla-

neringshjälp i den egna trädgården. Den estetiska aspekten är viktig och andelen stensatta ytor i trädgårdarna minskar.

Enligt rådgivarnas svar verkar trenden för den snabbt inredda "underhållsfria" trädgården samsas med odlingstrenden i den svenska trädgården av i dag. Många av rådgivarna själva förespråkar dock den trendfria trädgården med kunskap och ett genuint trädgårdsintresse som bas.

Även trädgårdsbranschen tror på ett fortsatt högt intresse för trädgård. Dock har försäljningen avmattats under senare år. Utvecklingen går mot mindre trädgårdar och balkongodling. Samtidigt som trädgårdsägarnas otålighet märks i den ökade efterfrågan på stora växter och snabba resultat och färdiga trädgårdar.

De något motstridiga uppgifterna om både ett ökat och minskat intresse för trädgård kan som tidigare sas, tolkas som att det är ganska oförändrat totalt sett på hela befolkningen, men ändras i den bemärkelsen att det fortgår längre upp i åldrarna, fördjupas och blir intensivare inom vissa områden.

Trädgårdsintresset är brett med många inriktningar där design, estetik och odling utvecklas sida vid sida.

Ökande intresse för odling?

Det finns tendenser som talar för ett ökande intresse för att odla sin egen mat. På den direkta frågan om målet är att bli helt eller till stor del självförsörjande på frukt och grönt instämde 20 procent av deltagarna i undersökningen om fritidsodlingens matproduktion 2011 (1). Det är många och visar på en hög ambitionsnivå bland fritidsodlarna. Här finns tyvärr inga äldre siffror att jämföra med och det är svårt att säga något om ambitionsnivån minskat eller stigit.

I undersökningen från 2010 bedömde trädgårdsägarna att 16 procent av allt frukt och grönt de konsumerade kom från den egna odlingen (18), vilket i sin tur tyder på att ambitionsnivån och verkligheten inte står så långt ifrån varandra. De facto så motsvarar konsumtionen av de produkterna vi odlar i våra trädgårdar ungefär 9 procent av den totala konsumtionen av motsvarande produkter i den officiella statistiken. För tio år sedan var motsvarande siffra 11 procent (3) och alltså något högre. Underlagen för alla dessa siffror är dock osäkra.

Många hushåll som odlar skulle använda lika mycket trädgårdsprodukter i köket även om de inte odlade själva enligt en undersökning från 1985 (5) och samma svar gav en enkät med hälsoperspektiv som Riksförbundet Svensk Trädgård gjorde år 2011. Det var 43 procent som skulle äta lika mycket frukt och grönt även om de inte odlade medan 40 procent skulle äta mindre om de inte odlade själva (7).

Enligt rådgivarna är det vanligt med någon form av nyttoodling i våra trädgårdar men ovanligt i någon större omfattning och de som odlar för självhushåll är få. Några kan se ett ökat intresse för odling och mindre odlingar hos fler trädgårdsägare, medan andra snarare menar att det är media som "skrivit upp" intresset för odling. Ute i verkligheten är den totala odlingsvolymen av nyttoväxter ganska oförändrad enligt de flesta rådgivarna.

Men odlingarna har utvecklats. Vi odlar nu i större utsträckning i upphöjda bäddar, pallkragar och krukor än traditionellt på friland. Odling har blivit lättillgängligare och startsträckan att börja med en mindre köksträdgård kortare och väcker då intresse hos fler, om än i mindre omfattning.

Det verkar även finnas ett större intresse av att odla på balkong även om den inte är någon av de vanligaste odlingsplatserna (1). Det är 7,5 procent som uppger den som odlingsplats. Här finns utrymme för ökning med tanke på att ca 80 procent av dem som bor i flerfamiljshus uppger att de har tillgång till balkong (16a).

Även företrädare för trädgårdshandeln ser en ökad efterfrågan av ätliga produkter. Försäljning av grönsaksfröer ökar något medan frö till prydnadsväxter minskar vilket indikerar en ökad odling av ätliga produkter. Vi har dessutom blivit något mer exklusiva i våra val och väljer nu mer speciella grödor och sorter.

Försäljning av kryddorplantor har varit hög under en längre tid och håller i sig. Kanske är det ett tecken på ett odlingsintresse som hänger ihop med ett ökat intresse för matlagning. Även en ökad efterfrågan av småplantor av grönsaker att sätta ut i trädgården antyds öka. Kanske är det så att fler vill odla och upptäckt fördelarna med förödlade plantor. Tendensen är överlag att vi i större utsträckning vill köpa "färdiga" produkter till våra trädgårdar.

Trädgårdshandlarna ser även ett ökat intresse för fruktträd och bärbuskar. En trädgårdskedja uppger en ökning på över 20 procent under de senaste åren medan andra inte varit så specifika i sina svar. Samtidigt som det finns intresse för de traditionella, bärande grödorna som äpple, vinbär och rabarber köper vi även mer av nyare grödor som jätteblåbär och minikiwi.

I våra större städer har även stadsodlingen utvecklats som en del i ett miljöengagemang och hittat nya former än den tra-

ditionella kolonilottsodlingen, som totalt sett har störst omfattning. Möjligheten att odla finns i olika omfattning med i planeringen hos samhällsplanerare även om det ännu inte är någon självklarhet.

Ökad försäljning av grönsaksfrö och frukt- och bärväxter tyder på ökat intresse för odling, samtidigt som den totala konsumtionen av produkter från den egna odlingen inte har ökat.

Motiv för trädgård

Att trädgårdsarbete hör till de vanligaste fritidssysselsättningarna i landet beror inte bara på att det finns privat mark kring småhus och fritidshus. Motiven för trädgård och fritidsodling är många, varierande och individuella och kompletterar varandra.

För många finns en önskan om att ge bostaden en vacker, trivsamt, funktionell och stimulerande inramning. Vi har mer och mer börjat se trädgården som en del av vårt boende, som ett rum att vistas och umgås i precis som inne. Man uppskattar det estetiska men även dofter, ljud och ibland tystnad. Här finner man både nöje och avkoppling.

I trädgården finns stora möjligheter för personligt engagemang och egen skapande verksamhet. Många uppskattar att själv kunna planera, så, plantera och skörda eller utöva hantverk som att t.ex. snickra och måla. Arbetet i sig ger ofta en stor personlig tillfredsställelse men även drömmen och själva planeringen inför arbetet kan vara nog så viktig.

Trädgårdsinnehavet och trädgårdsarbetet kan även vara kopplat till ett intresse för växter och djur i anslutning till hemmet.

Årstidsväxlingarna gör att det hela tiden finns något nytt att glädjas åt eller att upptäcka. Inte minst fåglarna svarar för rörelse och ljud och ibland även dramatik i trädgården.

För barnfamiljer kan motivet vara en önskan om att trädgården ska vara en stimulerande och pedagogisk del av barnens uppväxtmiljö och ett lättillgängligt utrymme för lek och spring.

Att odla sin egen mat är ett motiv som funnits med sedan länge men som uppmärksammas mer igen. Det kan vara allt från en livsstil med ett engagemang för miljö och hälsa till matkvalité och ekonomi som är drivkraften.

En pågående folklivsstudie om trädgårdens kvalitativa betydelse pågår vid Lunds och Göteborgs universitet och kommer att ge en personlig och djupare bild av den vanliga trädgårdens betydelse för den enskilde.

Motiven för trädgård och fritidsodling är individuella och kompletterar varandra.

Trädgården i samhället

Att trädgård och fritidsodling ger avkoppling och rekreation från yrkesarbete och andra sysslor upptäcker många succesivt. Dessutom ger trädgårdsarbete värdefull motion som håller oss friskare. I dag är trädgårdsterapi en erkänd behandlingsform för bl.a. utbrändhet medan trädgårdens förbyggande hälsoeffekter är mindre uppmärksammade men något som många trädgårdsägare och fritidsodlare upplever. Intresset för trädgårdsarbete är högst bland äldre och kan bidra till lättillgänglig motion och stimulans i närmiljön.

Trädgården är friskvård, motverkar stress och får oss att må bättre och är bra för folkhälsan enligt FORs rådgivare. Trädgård är en källa till glädje och tillflykt som dessutom kan bidra till social gemenskap med andra människor med samma intresse. Trädgård är ett neutralt ämne som många olika samhällsgrupper kan samlas kring.

Privata trädgårdar är viktiga estetiska och miljömässiga inslag både i städerna och på landsbygden, som alla invånare i någon mån kan njuta av. De stora trädgårdsytorna med ett rikt utbud av många sorters växter hyser även en rik fauna, inte minst av insekter. Trädgårdarna har en viktig roll i bevarandet av biologisk mångfald genom artrika biotoper, i våra tätorter även som gröna spridningsvägar för djur. Här finns även en rik odlad mångfald där mycket av det växtmaterial som nu provodlats för att eventuellt tas med i en nationell genbank hittats.

Att hälften av alla hushåll har nära till sin trädgårdsodling ger möjligheten till minskad miljöbelastning i och med bl. a. begränsade transporter och egen produktion. Här finns möjligheter att uppnå lokala kretslopp av näringsämnen och att tillvarata humusämnenas odlingsvärde. Trädgårdsodlarnas vana att kompostera är en tillgång inför framtiden, då nya generationer ska skolas in i kretsloppstänkandet. Odling är tillämpad ekologi och trädgård en pedagogisk resurs för att förstå naturen och dess processer som vi är en del av.

Samtidigt kan trädgårdarna och det stora odlingsintresset utgöra en viktig reservkapacitet för tillgången på mat om den

reguljära livsmedelsförsörjningen skulle upphöra att fungera. Egen produktion av livsmedel spelar en viktig roll ur försörjningssynpunkt i många länder som drabbats av kriser, exempelvis nu senast Grekland, där egen odling lyfts fram som en möjlighet att bidra till den egna försörjningen.

Trädgårdsodling är friskvård för många människor och kan bidra till bättre folkhälsa.

Andra former av trädgårdsodling

– Den yrkesmässiga trädgårdsodlingen

Antalet företag inom trädgårdsodlingen har succesivt minskat sedan början av 1980-talet medan medelarealerna per företag ökat och den totala arealen inte minskat i samma omfattning.

År 2008 fanns det 2 220 företag med trädgårdsodling omfattande minst 200 m² växthusyta eller minst 2 500 m² frilandsareal i landet. Odling i växthus förekom hos knappt 800 företag med en sammanlagd yta av 266 hektar och odling på friland bedrevs av knappt 1 700 företag på en areal av drygt 12 000 hektar. Antalet sysselsatta inom dessa företag var drygt 17 000 varav 40 procent arbetade högst 449 timmar per år (15f).

Morötter och jordgubbar är de största trädgårdsgrödorna på friland och upptar en tredjedel av arealen. I växthus är gurka och tomat de vanligaste köksväxterna medan kryddväxterna är på frammarsch och ligger trea. Som snittblomma odlas det mest tulpaner, utplanteringsväxter är en stor grupp och pelargon är den vanligaste krukväxten. (15f, 15b). Den yrkesmässiga trädgårdsodlingen har sedan andra världskriget blivit allt mer specialiserad på några grödor.

– Parker, kyrkogårdar och liknande mark

Parker förekommer främst i tätorterna, men finns även kring slott, större gårdar, järnvägsstationer m.m. Även i anslutning till större vägar och trafikplatser anläggs parkliknande inramningar och cirkulationsplatser. Gränsen mellan park, natur och trafikmark är ofta oklar.

I den förra rapporten gjordes en försiktig skattning av att tillgänglig parkmark kan uppgå till ca 40 000 ha och kyrkogårdar med begravningsplatser till ca 3 500 ha, vilket förmodligen ligger lika nära sanningen då som nu. Dock har studier om förändringar av vegetationsgrad och grönområden inom våra tätorter visat att andelen minskat i våra tio största tätorter med 0,6–1,5 procent mellan 2000–2005 (16i). För flerbostadshusen skattas schablonmässigt ”den gröna” obebyggda icke hårdgjorda marken till 15 700 ha eller ungefär hälften av arealen för alla flerbostadshus i Tabell 1.

Sammantaget skulle den anlagda park- och trädgårdsmarken vid sidan av småhusens, fritidshusens och koloniområdenas trädgårdar kunna skattas till 12 000 ha yrkesodling, 40 000 ha parkmark, 3 500 ha kyrkogårdsmark och 15 700 ha flerbostadsmark, vilket sammantaget utgör storleksordningen 71 000 ha. Detta kan jämföras med uppgifterna i Tabell 5 om småhusens, fritidshusens och koloniområdenas skattade totala areal om 532 000 ha och den skattade trädgårdsytan om 323 000 ha. De privata trädgårdarna utgör den dominerande delen av all trädgårds- och parkmark i landet.

Tolv år med trädgård

Statistik och siffror ger en övergripande bild av trädgårdsodlingen i Sverige. För en inblick i verkligheten delger sex trädgårdsägare information om sina nya trädgårdar som började anläggas när den förra rapporten gavs ut. Hur tänkte man och hur blev det? Vad är viktigt i trädgården? Vad är det som styr utvecklingen av en trädgård och vad är vår relation till den? Hur har man utformat den? Se Bilaga 4 för vilka frågor som ställdes.

Ingen trädgård blir den andra lik.

De sex trädgårdarna finns i lantlig miljö i närheten av vår huvudstad. Här möts stad och land och exploateringen smyger sig på. Bostadsområdet ligger i en västsluttning med gammal åkermark framför och skog bakom. En stickväg leder in i området och sammantaget finns här åtta fastigheter. Tomterna är avstyckade från jordbruksmark och är förhållandevis stora, ca 2 500 m² vardera. Tomterna började bebyggas ungefär samtidigt och de flesta flyttade in i sina nya hus 1998–1999. Då fanns ännu inga trädgårdar.

Utgångsläget

Det var det lantliga och naturnära läget som attraherade familjerna medan man i det enskilda valet av tomt hade olika ingångar. Någon ville ha nära till vägen och så plan tomt som möjligt medan andra föredrog ett högt eller avskilt läge, ytterligare andra såg fördelen av skog och naturmark som en del av tomtytan. Alla verkar ha haft personliga motiv för val av sin specifika tomt. Däremot var det bara två av familjerna som samplanerade hus och trädgård medvetet. För de flesta har huset varit prioritet ett och trädgården har kommit i efterhand. Däremot har hälften av alla tagit hjälp med planeringen av trädgården och två med själva anläggningsarbetet.

Hälften av trädgårdsägarna har tagit hjälp med planeringen av trädgården.

Olika familjeförhållanden, behov och förutsättningar påverkar trädgårdsintentionerna. I alla hushåll finns det två vuxna och i två även hemmaboende barn. I ett har det funnits barn under de senaste tolv åren medan övriga hade utflugna barn redan när trädgården anlades.

Utvecklingen

På frågan vad som eventuellt begränsat trädgårdens utveckling nämner majoriteten tillgången på tid och även att ekonomin delvis har begränsat. Men genom att anpassa anläggandet efter egna förutsättningar, resurser och låtit det ta tid verkar alla mycket tillfreds med sina trädgårdar så här långt. När de fritt får beskriva sina trädgårdar görs det i positiva ordalag och det är lite man egentligen skulle vilja ändra på. Man är nöjd med sin egen trädgård.

Trädgård tar tid men man är nöjd med sin egen trädgård.

Lärdomen man tagit med sig under dessa år är att man måste ha tålamod. Trädgård tar tid. De som var snabbast med att plantera fruktträd får nu goda skördar medan andra ännu inte börjat skörda. Man har även lärt sig att växter utvecklas olika beroende på var och hur de planteras och hur de sköts. Intresset för och förmodligen även kunskapen om trädgård har ökat för fem av de sex familjerna sedan man flyttade hit. Då var endast två uttalat intresserade av trädgård, två något intresserade medan två var ointresserade av trädgård. Skaffar man trädgård verkar intresset för trädgården att öka.

Skaffar man trädgård ökar trädgårdsintresset.

Det som framförallt upplevs som negativt med trädgården är skadedjuren och då nämns framförallt rådjur, vattensork och mördarsniglar som extra besvärliga. Ingen nämner trädgården som en belastning med stor arbetsbörda. Det mesta arbetet läggs på gräsklippning, ogrärensning och vattning.

Funktionerna

Trädgårdens viktigaste funktion för de flesta av dessa hushåll är rekreation. En plats att koppla av, njuta och umgås på. Bra uteplatser är prioriterade. I en av trädgårdarna finns det hela åtta uteplatser att välja mellan. Den stora tomten och trädgården ger frihetskänsla och möjligheter att göra det man vill av den. Det finns även plats för avskildhet. I barnfamiljerna är ytor för spring och lek prioriterade. Två av hushållen är uttryckligen intresserade av trädgårdsdesign och rumslighet, harmoni och estetik är viktigt i trädgården.

En nämner trädgårdens terapeutiska betydelse. Arbetet i trädgården är gymnastik för både kropp och själ. Även att drömma och planera för nya trädgårdsinsatser är positivt. Trädgården håller en igång, här finns alltid något att göra.

En av trädgårdarna är handikappsanpassad. Här fanns trädgårds- och odlingsintresset med från början och trädgården planerades för att en rullstolsbunden skulle kunna arbeta och röra sig i trädgården. Uppbyggda planteringslådor och anpassade gångar underlättar trädgårdsarbetet och ger tillgänglighet. Med en stor lummig altan i direkt anslutning till huset är trädgården nära. Dock har rörelsehandikappat begränsat familjens trädgårdsambitioner.

Trädgårdens viktigaste funktion är rekreation.

Fördelning av trädgårdsytan

De stora tomterna på 2 400–2 700 m² ger mycket trädgårdsyta. I medeltal är 80 procent av ytan grön och andelen bebyggd och hårdgjord yta underordnad och varierar mellan 15–25 procent av den totala ytan mellan trädgårdarna. Tre av trädgårdarna har pool med tillhörande poolområde. En trädgård har växthus medan två har inglasade uterum i anslutning till huset. För övrigt är det garage, carport, förråd, ateljé, lekstuga, hönsburet och andra mindre byggnader som förekommer på tomterna.

Av den gröna ytan är det gräsmattan som upptar den största ytan i trädgårdarna men även andelen naturmark är förhållandevis hög på de flesta tomlarna. Prydnadsväxter dominerar framför nyttoväxter i trädgårdarna. Men för fyra av de sex hushållen är odling av ätliga grödor uttalat viktiga. Två av dessa odlar i större omfattning men alla sex har något ätbart i sina trädgårdar. Frukträd och bärbuskar finns i olika omfattning i alla trädgårdarna. Tre av hushållen har höns och tillgång till egna ägg.

I alla trädgårdarna finns uteplatser, kompost, frukträd och bärbuskar.

Miljötänkande

Majoriteten av trädgårdsägarna försöker att tänka på miljön i sitt trädgårdsarbete. Bland annat genom att undvika gifter och konstgödsel i sina trädgårdar, vilket fyra av de sex uppger att de gör. Alla trädgårdsägarna har kompost och många av dem både trädgårds- och hushållskompost. Hälften av trädgårdsägarna är medvetna om och vill gynna den biologiska mångfalden i sin trädgård, bland annat genom äng i stället för gräsmatta, plantera insektsdragande växter, låta naturmark vara orörd och anlägga damm. Som bästa miljötips för trädgården lyfter man fram komposten men även gödsling med urin, gräsklipp och hästgödsel.

Trädgårdsägarna försöker tänka på miljön.

Tabell 18. Sex nya trädgårdar i tabellform

* nyplanterade

Trädgård	1	2	3	4	5	6
Tomtstorlek	2 500 m ²	2 700 m ²	2 500 m ²	2 400 m ²	2 500 m ²	2 400 m ²
Bebyggd/ hårdgjord yta	20%	15%	15%	15%	25%	25%
Naturmark	8%	25%	40%	45%	30%	30%
Gräsmatta	55%	25%	20%	35%	25%	30%
Prydnadsväxter, ved- och örtartat	8%	10%	5%	<5%	<15%	10%
Grönsaksodling	1%	15%	10%	<1%	1%	2%
Frukt och bärväxter	8%	10%	10%	<2%	<5%	<5%
Frukträd	4 st	3 st	12 st*	2 st	3 st	5 st
Bärbuskar	10 st	5 st	25 st*	3 st	2 st	7 st
Trädgård	1	2	3	4	5	6
Hjälp med planering	ja, delvis	ja	nej	nej	nej	ja
Hjälp med anläggning	nej	ja	nej	nej	nej	ja
Antal uteplatser	8 st	1 st (stor)	3 st	2 st	5 st	4 st
Pool	ja	nej	nej	nej	ja	ja
Trädgård	1	2	3	4	5	6
Intresset för trädgård	ökat	lika	ökat	ökat	ökat	ökat
Viktigt med ätliga produkter	nej	ja	ja	nej	nej	ja, men ...
Lagrar skörd	ja	ja	ja	ja	nej	ja
Odlar utan bekämpningsmedel och konstgödsel	ja	ja, i huvudsak	ja, försöker	ja	nej	nej
Har kompost	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Förökar eget växtmaterial	nej	ja	ja	ja	ja	nej
Har höns	nej, inte längre	ja	ja	nej	ja	nej
Bo utan trädgård	ja, men ...	ja, men ...	nej	ja, men ...	ja	ja

Referenser

1. Andersson, U., Löfstrand, A., Persson, L., Wangenfors, T. 2011. *Fritidsodlarnas matproduktion i Sverige 2011 – dess omfattning och ekonomiska betydelse*. Projektarbete inom kursen Agrosystem, SLU.
2. Andersson, P., Andermo, S., Guamán, V. 2008. *Fritidsodlingens möjligheter till livsmedelsproduktion*. Projektarbete inom kursen Agrosystem, SLU.
3. Björkman, L-L., 2001. *Fritidsodlingens omfattning och betydelse*. Försöksresultat för fritidsodlare. Institutionen för ekologi och växtproduktionlära, SLU.
4. Björkman, L-L., 2000. *Vad betyder koloniträdgården för den urbana människan i Stockholm? – Länkar mellan fritidsodling i staden, ekologisk kunskap och uthållig samhällsbyggnad*. Examensarbete 2000:33, Inst. för systemekologi, Stockholms universitet.
5. Janssens, J., Skage, O.R, Sundell, H. 1985. *Trädgårdsodling som fritidssysselsättning Stad och land nr 42*. ALA, MOVIMUM, Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp.
6. Handelns utredningsinstitut, HUI, 2011 *e-barometern*. www.hui.se
7. Hemträdgården 2012, *Egen odling, ökad konsumtion?* sid 56 Nr 1/2012. www.tradgard.org
8. v Hofsten B., Bergkvist P. 1988 *Från jord till bord*, en faktabok från Statens Livsmedelsverk och SLU.
9. Horgby C., Jarlov L. 1991. *Lägenhetsträdgårdar*. Byggeforskningsrådet.
10. Husqvarna/Gardena
 - a) *Global Garden Report 2010*
 - b) *Global Garden Report 2011*
11. Kemikalieinspektionen, 2011. Försålda kvantiteter av bekämpningsmedel 2010, www.kemi.se
12. Lahti A., 2012. Skriftligt meddelande, Riksförbundet 4H. www.4h.se
13. Lundquist, K. 1994. *Bondens trädgård – en funktion av många nyttiga och några sköna växter inkl. referenser*. Larsson, B. *Bondens självsyn och natursyn*. Nordiska museet, Stockholm.
14. Programmet för odlad mångfald, POM, 2012. Skriftligt meddelande Eva Jansson samt www.pom.info
15. Jordbruksverket, SJV. www.sjv.se
 - a) SJV, 2012 Eidstedt, M. Muntligt meddelande.
 - b) SJV, 2010–2011. *Jordbruksstatistisk årsbok 2010 och 2011*.
 - c) SJV, 2011. *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll, uppgifter t.o.m. 2009* Statistik rapport 2011:2.
 - d) SJV, 2011. *Skörd av trädgårdsväxter 2010*. Statistiskt meddelande JO 37 SM 1101.
 - e) SJV, 2011. *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2008–2010*. Rapport
 - f) SJV, 2009. *Trädgårdsproduktion 2008*, Statistiskt meddelande JO 33 SM 0901.
 - g) SJV, 2011. *Trädgårdsundersökning 2010. Kvantiteter och värden avseende 2010 års produktion*, Statistiskt meddelande JO 28 SM 1101
16. Statistiska centralbyrån (SCB). www.scb.se
 - a) SCB, 2009. *Boende och boendemiljö 2006–07* Levnadsförhållanden rapport 117
 - b) SCB, 2010. *Bostads- och byggnadsstatistisk årsbok 2010*
 - c) SCB, 2011. *Fastighetstaxeringen*, statistisk databas, småhus typkod 220, för 2009
 - d) SCB, 1990 *Folk och bostadsräkningen, Fob 1990*. Statistisk databas.
 - e) SCB, 2011. *Folkmängden närmar sig 9,5 miljoner*, Pressmeddelande Nr 2011:375
 - f) SCB, 2011. *Fortsatt stor ökning av befolkningen i tätorter*, Pressmeddelande Nr 2011:161.
 - g) SCB, 2009. *Fritid, 2006–07* Levnadsförhållanden rapport 118.
 - h) SCB, 2010. *Färdigställda bostadshus 2010*, Statistiskt meddelande BO 20 SM 1101.
 - i) SCB, 2010. *Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000–2005* Statistiskt meddelanden MI 12 SM 1003.
 - j) SCB, 2010. *Tidsanvändningsundersökningen*, Levnadsförhållanden, bakgrundstabeller.
 - k) SCB, 2008. *Markanvändning i Sverige*, femte utgåvan.
 - l) SCB, 2011. *Nationalräkenskaperna*, Statistik databas, COICOP 933, 55 och 551 för 2009.
 - m) SCB, 2002. *Potatis – konsumtion och fritidsodling 2002*, Mortensson, B., Otterskog, L., Wahlsted, G. Statistik rapport.
 - n) SCB, 2011. *Påbörjad nybyggnation av bostadshus 1:a–3:e kvartalet 2011*, Pressmeddelande Nr 2011:303.
 - o) SCB, 2011. *Rikets fastigheter 2011* BO 37 SM 1101 (typkod 220)
 - p) SCB, 1996. *Utgiftsbarometern inkl. specialkörningar*.
17. TNS-Sifo, 2011. *Orvesto konsument 2011:2*.
18. Rur, M., 2010. *Measuring Garden Footprints*. Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU.
19. Åkerblom, P., 1990. *Skolträdgårdens ABC*. MOVIMUM och LTs förlag.
20. Åkerblom, P., 2011. Skriftligt meddelande, SLU.
21. Wilke, Å., 2006. *Villaträdgårdens historia, ett 150-årigt perspektiv*, Prisma.
22. Villapanelen, 2005, 2007, 2009. *Tidningen Vi i villa*.

Tabellförteckning

1. Mark och skattad trädgårdsareal för småhus avsedda för permanentboende samt den totala arealen bostadsmark år 2005 efter län.
2. Antal och genomsnittlig tomtareal för permanent bebodda småhus år 2009 efter län samt småhusbostädernas andel av totala bostadsbeståndet.
3. Antal, areal och genomsnittlig tomtstorlek för fritidshus år 2005 efter län.
4. Mark för permanent- och fritidsboende samt kolonilotter fördelat på tätort och landsbygd år 2005.
5. Antal och areal av de viktigaste trädgårdsenheterna omkring år 2010.
6. De vanligaste fritidssysselsättningar utomhus 2006–2007.
7. Andel och skattat antal av befolkningen 16–84 år som år 2006–2007 trädgårdsarbetat
8. Andel i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat under åren 2006–07 efter familjetyp, bakgrund respektive socioekonomisk grupp.
9. Andel i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat under åren 1996–1999 efter län.
10. Andel i befolkningen 16–84 år som olika år 1976–2007 trädgårdsarbetat.
11. Hushållens konsumtion av egna vegetabilier år 1996.
12. Färskonsumtion och värdet av de viktmässigt sex största grödorna i fritidsodlingen år 2011.
13. Färsklagrad potatis, äpple, morot och lök i fritidsodlingen år 2011.
14. Behandlade och lagrade grödor i fritidsodlingen år 2011.
15. Skörd av potatis, äpple och jordgubbar i jämförelse mellan yrkes- och fritidsodlingen i Sverige.
16. Produktion av plantskoleväxter i Sverige år 2010.
17. Hushållens bruttoomsättning av utvalda trädgårdsprodukter enligt skattningar av aktörer på marknaden år 2011, samt godtycklig jämförelse med motsvarande skattning år 2000.
18. Sex nya trädgårdar i tabellform.

Diagramförteckning

1. Andelen i befolkningen 16–84 år som trädgårdsarbetat åren 2006–07.
2. Andelen intresserade av trädgårdsarbete i befolkningen 15–79 år.
3. Andelen intresserade av trädgårdsarbete i befolkningen 15–79 år, länsvis
4. Villaträdgårdens ytfördelning. Medelareal 1 444 m².
5. Fritidsodlarens odlingsplatser för ätliga grödor.
6. Andel av fritidsodlare som odlar dessa grödor.
7. Vilka faktorer begränsar viljan att fritidsodla, både hos dem som odlar och inte odlar i dag.
8. Sveriges befolknings attityder till fritidsodling.
9. Önskade växter till trädgården år 2009.
10. Trädgårdsböcker på svenska registrerade i LIBRIS åren 1980–2010.
11. Trädgårdsböcker på svenska registrerade i LIBRIS åren 1980–2010 enligt klassificeringen för Köksväxtodling (Qed), Fukt- och bärodling (Qee) och Prydnadsväxtodling (Qef).

Bilagor

Bilaga 1

Tabell 10. Andel i befolkningen 16–84 år som olika år 1976–2007 trädgårdsarbetat. Procent. Uppgifterna för år 1976 avser åldersgruppen 16–74 år. Uppgifter för år 2006–07 enligt ny metodik och ej jämförbar med tidigare undersökningar.

	År då enkäten utförts					
	1976	1982–83	1988–89	1996–97	1998–99	2006–07
Samtliga						
Sysslat med trädgårdsarbete minst 1 gång/ år	65,7	69,7	70,1	72	73,5	71,1
Förändr. från föreg. mätning		4,0	0,4	1,9	1,5	
Förändr. mellan 1982–83 till 1998–99					3,8	
Sysslat med trädgårdsarbete oftare än 20 ggr. per år	38,2	43,2	41,4	41,4	43,5	45,1
Förändr. från föreg. mätning		5,0	-1,8	0	2,1	
Förändr. mellan 1982–83 och 1998–99					0,3	
Kvinnor						
Sysslat med trädgårdsarbete minst 1 gång/ år	65,1	67,8	68,1	70	72,3	70,5
Förändr. från föreg. mätning		2,9	0,3	1,9	2,3	
Förändr. mellan 1982–83 till 1998–99					4,5	
Sysslat med trädgårdsarbete oftare än 20 ggr. per år	38,5	42,4	39,7	39,9	43,5	44,8
Förändr. från föreg. mätning		3,9	-2,7	0,2	3,6	
Förändr. mellan 1982–83 och 1998–99					1,1	
Män						
Sysslat med trädgårdsarbete minst 1 gång/ år	66,5	71,6	72,1	74	74,7	71,7
Förändr. från föreg. mätning		5,1	0,5	1,9	0,7	
Förändr. mellan 1982–83 och 1998–99					3,6	
Sysslat med trädgårdsarbete oftare än 20 ggr. per år	38,0	44,0	43,1	43,0	43,5	45,4
Förändr. från föreg. mätning		6,0	-0,9	-0,1	0,5	
Förändr. mellan 1982–83 och 1998–99					-0,5	

Källa: SCB; ULF-undersökningar, specialbearbetning.

Bilaga 2

2011-06-21 Frågeformulär utsänt till FORs trädgårdsrådgivare.

Till alla TRÄDGÅRDSRÅDGIVARE för FRITIDSODLARE inom FOR

Hjälp mig än en gång att ge en rättvis bild av fritidsodlarna i Sverige.

För tio år sedan gjorde jag en utredning om Fritidsodlingens omfattning och betydelse. Där medverkade FORs trädgårdsrådgivare. Nu håller jag på och uppdatera rapporten och behöver nya svar från er sida. Frågorna är i stort sett de samma som för tio år sedan för jämförelsens skull. Svaren är viktiga för en kompletterande och mer nyanserad bild om fritidsodlingen av i dag, som inte alltid framgår av statistiken. Er medverkan är viktig!

Många av frågorna är kanske inte så lätta att svara på men utgå från er erfarenhet och gör ett försök!

1. Vilket eller vilka län ansvarar du för?
2. Hur länge har du arbetat som rådgivare för fritidsodlare?
3. a. Försök att uppskatta hur stor andel av den vuxna befolkningen som regelbundet ägnar sig åt någon form av fritidsodling (trädgårdsarbete) utomhus i ditt län (upptagningsområde)?
b. Hur stor blir andelen om du även inkluderar odling på balkong?
c. Hur stor blir andelen om du ytterligare inkl. odling inne på fönsterbrädan (krukväxter)?
4. Beskriv enligt din uppfattning den eller de "typiska" "vanligaste" fritidsodlarna inom ditt upptagningsområde. Var (hemträdgården, kolonilott, vid fritidshuset eller annat) odlar man? Vem (man, kvinna, ålder, utbildning mm) är det som odlar?
Varför (mat, avkoppling, intresse, tradition, estetik, ett måste inför grannar mm) odlar man? Och så vidare.
5. Beskriv gärna "vanliga" odlingsplatser, som en villatomt, en radhustomt, en kolonilott eller en annan odlingsplats. Hur är ytan disponerad? Vad odlar man? Hur (intensivt, extensivt, ekologiskt mm) odlar man? Är självhushållning viktigt och hur stor del av det egna behovet (potatis, grönsaker, frukt mm) täcker "genomsnittet" med egen produktion? Hur uppskattade är prydnadsväxterna? Och så vidare.
6. Engageras barn i aktiviteten?
7. Är intresset uppskattningsvis större eller mindre jämfört med hela landet i ditt upptagningsområde?
8. Har intresset för fritidsodling och trädgård ökat eller minskat i ditt upptagningsområde under de senaste tio åren?
9. Kan du se någon förändring av frågorna man ställer till dig, i så fall vad?
10. Har kunskapen om odling och trädgård ökat eller minskat hos utövaren?
11. Vad tror du om fritidsodlingen i framtiden?
12. Är fritidsodlaren medveten om sin miljöpåverkan?
13. Kan du se några trender inom fritidsodling och trädgård?
14. Har du märkt av ett ökat intresse för stadsodling i ditt område och i så fall på vilket sätt?
15. Vad är utifrån din erfarenhet fritidsodlarens största behållning av odling eller trädgård?
16. Vad är utifrån din erfarenhet den största samhällsnyttan med fritidsodling?
17. Finns det enligt dig några uppenbara nackdelar med fritidsodling?
18. Övriga upplysningar och tips om fritidsodlingens kvantiteter och kvaliteter är hjärtligt välkomna.
Tag kontakt om något är oklart!

SVARA SÅ SNART NI KAN! Med Vänliga Hälsningar och ett STORT TACK !!

Lise-Lotte Björkman

Bilaga 3

2011-12-12 Frågeformulär sänt till landets kommuner

Kan ni hjälpa mig att kartlägga omfattningen av landets stadsodling genom att besvara några frågor? Resultatet skall ingå i en rapport om fritidsodlingens (trädgårdsodlingens) omfattning i Sverige som jag gör på uppdrag av **Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR och Sveriges lantbruksuniversitet, SLU**.

Att odla mat i staden, där de flesta människorna bor, är en växande miljötrend och man ser nya odlingsytor och nyttoplanteringar på oväntade ställen i våra samhällen och städer, både i organiserad form men även som så kallad "guerilla gardening". Tyvärr är det svårt att få någon klar bild av den totala omfattningen av "fritidsmässig stadsodling" i Sverige och det är här jag behöver er hjälp! Ta även med odlingar ni vet sker på annans mark inom kommunen som kan sägas vara fritidsmässig stadsodling för ett hållbarare samhälle och som inte är "traditionell villaträdgårdsodling".

1. Finns det "lagliga" stadsodlingsytor på er eller annans mark (som te x privat eller kyrklig) i kommunen?
Nej eller Ja, och i så fall i vilken form och i vilken omfattning?
 - a) Odlingsslotter, ange antal områden, antal lotter per område om möjligt, samt totalareal för respektive område och gärna när de tillkommit.
 - b) Kolonilotter dvs odlingslotter med stugor, ange antal områden, antal kolonilotter per område om möjligt, samt totalareal för respektive område och gärna när de tillkommit.
 - c) Brukaravtal eller motsvarande med privatpersoner, föreningar eller annan organisation som vill bruka odlingsmark i staden, ange antal, respektive areal och gärna när de tillkommit och hur många personer som ni tror är engagerade i verksamheten.
 - d) Andra former av stadsodling
2. Finns det "olagliga" stadsodlingsytor som tagits i bruk för odling av samhällsmedborgare på er eller annans mark i kommunen?
Nej eller Ja, och i så fall i vilken form, omfattning med antal och arealer och ungefärlig skattning av hur många människor som är engagerade. Beskriv även hur detta tas emot och hanteras av kommunen och hur de uppfattas av andra kommuninnevånare.
3. Hur tror ni den framtida utvecklingen av stadsodling ser ut i er kommun?
4. Övriga kommentarer
Återkom med frågor ifall något är oklart. Svara så snart ni kan. Er information är värdefull även i den enklaste formen av ett Nej eller Ja på frågorna 1 och 2.

Stort tack på förhand! Lise-Lotte Björkman

Bilaga 4

2011-08-31 TRÄDGÅRDSFRÅGOR ställda till sex nya trädgårdsägare

Svara personligt var för sig eller gemensamt i familjen men ge gärna er olika syn på saken där den skiljer sig åt! Ni kan fritt formulera era svar och **övriga kompletterande kommentarer är välkomna!** Svara direkt i bifogat dokumentet eller enligt numreringen och skicka gärna svar via mejl. Återkom om något är oklart.

A. Allmänt

1. Vi bor på gränd nr ?
2. Hushållets sammansättning (antal familjemedlemmar, kön, ålder djur etc)
3. Kommentarer välkomnas om hur t ex familjeförhållanden och olika skeden i livet påverkat ert "trädgårdsliv".

B. Intresse för trädgård

1. Var ni trädgårdsintresserade redan innan ni flyttade hit.
2. Hur har trädgårdsintresset utvecklats under er tid med denna trädgård?
(ökat, minskat oförändrat, ändrat inriktning m.m.)

C. Trädgårdstankar inför val av tomt och hus och under arbetets gång

1. När köptes tomten och när flyttade ni in i huset?
2. Varför valde ni denna tomt?
3. Var möjlighet till trädgård viktigt vid val av boendeform och tomt?
4. Planerades trädgården "ihop med huset" eller har den tillkommit separat? T ex placerades huset med tanke på utformningen av trädgården och dess möjligheter för era behov.
5. Har ni haft hjälp med planeringen av er trädgård?
6. Har ni haft hjälp med anläggandet av trädgården?
7. Har ni haft tid och ekonomiska möjligheter att göra det ni vill med trädgården?
8. Något annat som begränsat?
9. Skulle ni tänka annorlunda med hus, tomt och trädgård i fall ni fick tillbaka tiden eller börja om på nytt eller är ni nöjda såhär långt?
10. Uppskattningsvis hur mycket pengar har ni totalt satsat på er trädgård?
11. Hur ofta och hur mycket arbetar ni i trädgården under växtsäsongen?
12. Vad lägger ni mest tid på?

D. Trädgårdens betydelse

1. Vad är trädgårdens viktigaste funktion för er?
2. Vad använder ni den i huvudsak till?
3. Finns det en favoritplats i trädgården i så fall vilken?
4. Vad har varit/är positivt med trädgården?
5. Vad har varit/är negativt med trädgården?
6. Vad skulle ni vilja utveckla i er trädgård? Vad saknas?
7. Vad har arbetet med trädgården lärt er?
8. Skulle ni kunna tänka er att bo utan trädgård?
9. Vad är det bästa med er trädgård?

E. Odling av ätliga produkter

1. Är det viktigt att kunna odla ätliga produkter i trädgården?
2. Vad odlar ni helst i så fall?
3. Lagrar ni och tar tillvara trädgårdens produkter?
4. Övrig produktion i er trädgård t ex djurhållning?

F. Miljötänkande

1. Odlar ni ekologiskt utan gifter och konstgödsel i er trädgård?
2. Försöker ni medvetet begränsa trädgårdsarbetets miljöpåverkan i trädgården genom att t ex inte vattna i onödan, klippa gräset sällan eller med handdriven eller eldriven klippare osv.
3. Gynnar ni den biologiska mångfalden medvetet, i så fall hur?
4. Hur många olika växtarter finns ungefärligen på er tomt?
5. Finns trädgårdskompost och/eller hushållskompost?
6. Förökar ni eget växtmaterial?
7. Ert bästa miljötips för trädgården!

G. Trädgårdens och tomtens användning och utformning Gör en ungefärlig fördelning av tomtytan enligt följande parametrar:

1. Total tomtyta
2. Andel bebyggd yta
3. Andel hårdgjord yta dvs ytor med grus, sten och asfalt
4. Andel grön yta dvs med vegetation
5. Vilka byggnader finns?
6. Vilka övriga anläggningar finns?
7. Antal uteplatser
8. Hur stor del av "den gröna ytan" består av
 - a) naturmark
 - b) gräsmatta
 - c) prydnadsväxter, vedartade respektive perenner och sommarblommor
 - d) nyttoväxter som bärande buskar och träd
 - e) köksträdgård
 - f) övrigt
9. Antal fruktträd
10. Antal bärbuskar
11. Hur skulle ni beskriva er trädgård för en som aldrig har sett den?!

STORT TACK!

Bilaga 5

Organisationer, föreningar och nätverk för fritidsodlare

Nedan förtecknade föreningar vänder sig i huvudsak till fritidsodlare och intresserade av vissa trädgårdsväxter eller krukväxter. Medlemmar rekryteras vanligen från hela landet, många av föreningarna har därför lokalföreningar eller lokalavdelningar.

Föreningarna samlas kring ett gemensamt intresse som kan vara allt från specialodling av en särskild växtfamilj, speciella odlings-system till mera breda föreningar där det allmänna trädgårdsintresset är gemensamt. Samarbetsorganisationen för fritidsodlarnas organisationer är FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR, till detta är 16 medlemsorganisationer formellt anslutna medan övriga föreningar i olika avseenden kan samarbeta med FOR.

* medlemmar FOR

Europeiska Palmsällskapet

*Förbundet Organisk Biologisk Odling (FOBO) www.fobo.se

Föreningen för Dendrologi och Parkvård www.dendrologerna.se

*Föreningen Sesam (för bevarande av gamla köksväxtsorter) www.foreningensesam.se

*Gesneriasterna www.gesneriasterna.se

Nordiska Kaktussällskapet

Permakultur i Sverige www.permakultur.se

*Riksförbundet Svensk Trädgård (RST) www.tradgard.org

Scandinavian Carnivorous Plant Society www.scps.se www.sarracenia.com

Svenska Bonsaisällskapet www.bonsaisallskapet.se

*Koloniträdgårdsförbundet www.koloni.org

*Svenska Hoya Sällskapet www.swedishhoyasociety.com

*Svenska Orchidésällskapet www.orkidesallskapet.se

*Svenska Pelargonsällskapet www.pelargonsallskapet.com

*Svenska Rhododendronsällskapet www.rhododendron.se

*Svenska Rosensällskapet www.svenskros.se

*Svenska Saintpauliasällskapet www.saintpauliasallskapet.se

*Svenska Örtasällskapet www.ortasallskapet.se

*Sveriges Pomologiska Sällskap www.svepom.com

*Sällskapet Blomstervännerna www.blomstervannerna.se

*Sällskapet Trädgårdssamatörerna (STA) www.tradgardssamatorerna.nu

*Svenska Dahliasällskapet www.svenskdahlia.se

Tomatklubben www.tomatklubben.se

FORs trädgårdsrådgivare 2012

Ann-Kristin Isaksson, Elisabeth Öberg, Kerstin Fahlman-Noord, Annica Larsdotter, Solveig Sidblad, Ann-Catrin Thor, Lise-Lotte Björkman, Henrik Morin, Anna Ingemarsson, Sara Midheden Brink, föräldraledig, Annica Rehwin, Henrik Bodin, Gösta Andersson, Haldo Edlund, Gunilla Bremer.

Vi svarar på dina trädgårdsfrågor

Ring 018-15 26 00
Mejla radgivning@for.se

Telefontider:

Apr, maj, jun, aug, sep: mån–fre

kl 9–12, 13–16 och 18–20 med undantag för fredag kväll.

Juli: mån–tor kl 18–20

Okt–mars: tis–tors kl 9–12

Med reservation för ändring. www.for.se

FOR
FRITIDSODLINGENS RIKSORGANISATION

Fritidsodlingens omfattning i Sverige

Lise-Lotte Björkman

FritidsOdlingens Riksorganisation, FOR